

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת בהר בחוקותי גיטין ז. - יא:

ז. אמר רב אשי, אנה לא שמיע ליה הא דרבב"ח וקיימתיה מסברא.

כ' המהרש"א בח"א, ק"ק דודאי רבב"ח נמי מסברא קאמר לה, ויש ליישב דרבב"ח קאמר כי היכי דליקבלו מיניה ולא יבא לידי קלקול בשבת, לפי שאלו דברים צריך הבעל לעשות שליח תחתיו כמ"ש לענין מעשר "גם אתם" לרבות שלוחכם, וכן עירוב צריך ליטול רשות מבעה"ב, וכן הדלקת הנר שהיא קבלת שבת, ולכן מתוך אימתו לא ירצו להיות שלוחו ויבא לידי קלקול, אבל רב אשי קאמר, דגם שודאי יקבלו ממנו מתוך חשיבותו ולא יסרבו נגדו, מ"מ מסברא שיהא דיבורו של אדם בנחת עם הבריות קיימתיה.

אבל המהר"ם ש"ף כ', דוחק לומר מסברא בלא טעמא דכי היכי דליקבלו מיניה, אף שודאי קיבלו מרב אשי, דמימות רב עד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד, עם כ"ז] מסברא דלעולם יהא דיבורו של אדם בנחת וכו', [זה דוחק], דסו"ס גם הא דליקבלו מיניה מקרי סברא. [ואולי ס"ל להמהרש"א, דמסברא דקאמר היינו טעם התלוי בהדבר עצמו, מפני מעלת דיבור בנחת גופיה, ולא מחמת טעם אחר התלוי בדבר היוצא מזה, כי היכי דלישתמעון מיליה]. וכן לפרש, דאולי רבב"ח משמע ליה מלשון המשנה דקאמר "לומר", אמירה לשון רכה, ולא קאמר לשאלו או לצוות, גם לשון "בתוך ביתו" כמדבר עם עצמו, דאל"כ הול"ל אל בני ביתו, [ובבן יהוידע כ' ד"בתוך ביתו" היינו בנחת שלא ישמע בחוץ], ורב אשי קאמר מסברא.

ז. בקשו להאכילו דבר גדול, ומאי ניהו אבר מן החי.

כ' המהרש"א בח"א, נראה דקרי ליה דבר גדול, דאין בן נח נצטווה על שום איסור אכילה, רק על אבר מן החי. ובעיני יעקב הוסיף שכן הוא בחולין [צ.]. שאיסור גיד חמור לפי שאיסורו נוהג בבני נח, [וה"נ קאמר התם [קב.]. לענין אבר מן החי, דחמיר משום שאיסורו נוהג בבן נח]. ובבן יהוידע כ', דהאוכל אבר מן החי, מלבד מה שעובר בלאו, עוד עובר בעשה דאינו זבוח, ומשום דאית ביה עשה ול"ת קרי ליה דבר גדול. [וקצ"ע, דאטו משום כך חמור מחלב ודם או חמץ בפסח דאית בהו כרת, או טבל וכיו"ב דאית ביה מיתה בידי שמים].

ז. שרטט וכתב ליה וכו' אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי.

ופירש"י מריבני ומקניטני. וכו' ע"ז החת"ס, מוכח דפשיטא ליה לרש"י דאילו היו מצערים בממון וזיוף מותר למסרו, ואינו צריך להשכים ולהעריב, כי הבא להרגך השכם להרגו, וכן פסק הרמב"ם [פ"ט מהל' חובל ומזיק הי"א] וז"ל, וכן המיצר ומצער הציבור מותר למסרו ביד גוי להכותו וכו', אבל מפני צער יחיד אסור למסרו וכו', עכ"ל, משמע מיצר ומצער בעלמא, אבל מפסידו מותר למסרו שלא יפסידו עוד וכו'.

וז"ל המאירי, ויש שואלים בה, והלא המסור מכלל המורדין הוא, ולמה מיחה בידו, ורב כהנא נמי חזינן בסוף ב"ק [ק"ז]. דשמטיה לקועיה דחד. יש מתרצים בו, שמ"מ תחילה ראוי להרבות עליו בתפילה. ואין נראה כן, שהרי במוחלט הוא מוחה בידו ואומר שלא ישתדל לגרום להם שום רעה, ולא אמר שיהא נתון מתון בכך. וי"מ שלא היו אלו המצרים לו מפסידים לו כלום בהדיא, אלא שמצערין אותו בדבריהם ובעסקיו עד שאפשר שגורמים לו הפסד, והוא שאמר מצערין לי, ואף זה אינו נראה לי, שאף הוא לא היה מורה לעצמו היתר בכך מחמת צער דברים ומיני בזיונות. אלא שיראה לי שאף במסור הגמור, אע"פ שהוא בכלל מורדין, מ"מ אין מוסרין אותו למלכות, שא"כ אף המוסרים אותו נעשו מסורות עליו, וכל מיני מסורות מכווערים ומרוחקים אפי' בדרך נקמה, אלא שאם יכולים לחבטו ולהורידו בשאר מיני הכאות וחבלות, עושין.

ז. שרטט וכתב ליה אמרתי אשמרה דרכי וכו', שלח ליה דום לה' וכו'.

הא דלא שרטט ליה קרא בתרא כמו ששרטט הראשון, כ' המהר"ם ש"ף דאפשר לומר שהיה הכל נכתב על נייר אחד, [שאלת מר עוקבא ותשובת ר"א מקרא קמא, ושאלת מר עוקבא השניה ותשובת ר"א מקרא בתרא], וכיון ששרטט פעם אחת שוב אינו צריך, [אע"פ ששאלת מר עוקבא השניה מפסקת ביתניים], וכמש"כ התוס' לעיל [ו: בד"ה א"ר יצחק]. עוד תירץ [והסכים עמו החת"ס], דכיון דיש שם דמקרא זה האחרון, ודאי לא כתב השם ככתבתו, רק שני יודי"ן או ה' או כקריאתו הנהוג עד היום, כי אין רשאי לכתבו בכתב אשורית בחנם, וממילא שינה מאשר הוא במקרא ושפיר דמי לכתוב בלא שרטוט.

ז. זמרא מנא לן דאסיר.

ופירש"י בבית המשתאות. וכו' המהרש"א בח"א, דהיינו דכתיב [תהלים ס"ט, י"ג-י"ד] ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר, ואני תפלתי וגו', ובו רמז קצת שמותר לנגן קצת בתפילה, שאמר שהם נוגנים שותי שכר, אבל אני מנגן בתפלתי, גם בגלותי כמש"כ לעיל מיניה [שם י'] קנאת ביתך אכלתני.

וכ' הרי"ף בברכות [ריש פ' אין עומדין, והו"ד בתוס' הרא"ש כאן], הא דאמרין זמרא בפומא אסור, פירש גאון הני מילי כגון נגינות של אהבת אדם לחבירו, ולשבח יפה ביפיו וכו', אבל דברי שירות ותשבחות וזכרון חסדיו של הקב"ה, אין אדם מישראל נמנע מזאת, ומנהג כל ישראל לאמון בבתי חתנים ובבתי המשתאות בקול נגינות ובקול שמחה, ולא ראינו מי שמיחה בזאת.

ז. מאי דכתיב וקינה ודימונה ועדעדה.

כ' בתוס' הרא"ש, רבינו מאיר אומר בשם ר' משה הדרשן, דהא דדריש ששה עיירות הללו, היינו משום דבמנין עיירות של יהודה בפרטן נמצא ל"ה ובכללן כ"ט, וקים ליה דהני ששה נכתבו לדרשא. [ועיין ברי"ף בעין יעקב שמנאן ומצא בפרטן ל"ז, וכ' דיש שם ג' ערים שנקראו חצור, וכולן עיר אחת].

ז. אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמין וכו'.

הא דנקט ל' ראייה, ולא קאמר אם מזונותיו של אדם מצומצמין, ביאר בס' בניהו, דכל זה תלוי בראית השכל, שאם אין לו ריוח אלא שני דינרין ביום, אם הוא מתאוה לשולחן מלא מינים ממינים שונים, הנה אלו השני דינרין חשיבי מצומצמין, אך אם הוא נוח לו בלחם ובצל, וכ"ש בקב חרובין, הנה אלו השני דינרין חשיבי פרנסה בריוח.

ז. בתוד"ה עטרות. ולא היא כלילא [דהבא] [דהכא, רש"ש] כההיא דבמה אשה וכו'.

כ' הרש"ש, אין זה משום דהכא אפ"י בחול אסירא, דהא מסקי דהיינו דוקא לחתנים, ועוד דהא מסקינן דלא נאסר אלא בדגברי, אלא הואיל שכתוב שהוא כעין כיפה, א"כ על כרחך אוחזין אותה ביד ומגביהין אותה למעלה מהראש, והיה אסור בשבת משום משא או משום אהל, כאשר האריך הנו"ב [מהדו"ת או"ח סי' ל'] באיסור הפעראסא"ן [מטריה]. אמנם המהרש"ל פירש דבריהם דעושיין כעין כיפה, שיושב בה החתן. [ולפ"ז על כרחך אינה כההוא דפ' במה אשה, דאינה עשויה לצאת עמה, אלא לישב בה].

ז. בתוד"ה בזמן. ומפרש ריב"א משום דלכהן הדיוט לא היה ציץ, והיתה גדולה וכו'.

בתוס' הרא"ש וכן בתוס' בסוכה [ה. בד"ה ואל יוכיח] ביארו יותר, דס"ל לריב"א דהציץ היה מונח בגובה של ראש במקום שיער, דקרא ד"על מצחו" מתרגמינן בית עינוהי, [וכן בקידושין [סו.]] אמרינן הקם לה בציץ שבין עינין, והוי כמו בין עינין דתפילין, והתפילין היה מניח למעלה מן הציץ, דמקום יש בראש להניח שתי תפילין [עירובין צה:], ומשו"ה היתה מצנפת זידה קטנה ממגעעת של כהן הדיוט, שהיה כהן הדיוט מניח תפילין במקום שכה"ג מניח את הציץ. ועיי"ש בתוס' דסוכה שהקשו ע"ז, דשאני בין עינין דתפילין דיליף בגז"ש שהוא במקום שיער, ומסקו דאפ"י אם היה קשור על המצח ממש, מ"מ היה צריך לקשור הציץ והתפילין מאחורי ראשו, והוי שניהם דוחין שם את המצנפת. [ומשו"ה היתה קטנה ממגעעת של כהן הדיוט].

ז. מימינו למזרח הדרך טמאה.

כ' הריטב"א, ולא המסילה שהוא הולך בה ממש קאמר שהיא טמאה, שהמסילה שהוא הולך בה ממש ודאי טהורה היא, שלא ילך בדרך טמאה, ועוד דלקמן אמרינן דשמאלו למערב שהדרך טהורה, והדרך א' אפשר שיהא טהורה וטמאה. [א"ה, נראה מדבריו שפ"י דטמאה וטהורה אדרך קאי, [וכ"ש מה שמוחוץ לדרך לכאן ולכאן], וצריך להפסיק אחר תיבת "למזרח" ואחר תיבת "למערב", ודלא כרש"י ותוס' שפירשו דקאי על הארץ שהיא ממזרח וממערב להדרך, ולדבריהם צריך להפסיק אחר תיבת "הדרך"], אלא הוא הולך במסילה קטנה והדרך מתרחב לצד מזרח ולצד מערב, ואותו הדרך של צד מזרח טמאה, שהוא ארץ העמים וכל שחוצה לה לצד מזרח, ואותו הדרך של צד מערב וכל שחוצה לה טהורה, שהיא ארץ ישראל, ומסילה עצמה נראה שטהורה וכדפרישנא.

ז. מימינו למזרח הדרך טמאה וכו' משמאלו למערב הדרך טהורה.

הגר"א גרס איפכא ע"פ התוספתא והירושלמי. וכ' ע"ז הרש"ש, וקשה לי, דהא סוף א"י לצד מערב הוא עד הים הגדול כדלקמן. ואולי עולי בבל לא כבשו כ"כ עד הים. או דעכו וכזיב המה בנסין שבים. [א"ה, לכא' פירש דנסין אין הים מקיפן מכל צד, אלא בצד אחד מחוברין ביבשה, וכ"נ במאירי].

וז"ל תוס' הרא"ש, הקשה ה"ר יחיאל, דבתוספתא דפרק בתרא דאהלות מיתניא איפכא, דקתני היה הולך מעכו לכזיב, ימינו למזרח הדרך טהורה, למערב הדרך טמאה, ותירץ ה"ר יעקב מקינן דברייתא דתוספתא מיתניא למסקנא דשמעתין דאמרינן רצועה נפקא מעכו לכזיב לצד צפון והיא מא"י, ויש שני דרכים לשני צדי הרצועה, אחת מלמעלה לצד המזרח ואחת מלמטה לצד המערב, וברייתא דהכא מיירי במהלך מלמעלה במזרח של רצועה, ובתוספתא מיירי בהולך מלמטה למערב של רצועה.

ז. אמר אביי רצועה נפקא.

כ' הפנ"י, אין להקשות דאכתי קשה אתנא דידן דאמר מעכו לצפון, דהול"ל מכזיב לצפון, הא ליתא, דנראה דאותו רצועה לא כבשו עולי בבל וכו'. [וצ"ב לפו"ר, דהא מבואר בברייתא דהרצועה עצמה היא כ"א"י אף למעשר ולשביעית], ועוד י"ל, דכיון דרצועה זו לכל צדדים היה חו"ל, א"כ כל העיירות שסביבותיה לא מקרי מובלעות, משו"ה קתני דעיירות הסמוכות לשם היו מא"י.

ז. ויהיב תנא סימנא הכי וכו'.

עיין פירש"י ותוס', והרש"ש כ', ולענ"ד נראה דהכי פירושו, דהנסיון מעיד דדרכים הקטנים עשוין להשתנות, אם מחמת קלקולם מגשמים, או מריבוי החול, וכובשים להם דרך מן הצד, ולזה פריך דמאי סימנא הוא כיון דעשו להשתנות. [א"ה, עיין ברש"י לעיל [ד. בד"ה דת"ק] דבכל עיירות המנויות בפ' מסעי בגבולי א"י, מסילה ההולכת מעיר לעיר היא הגבול], וכדאמר התנא עצמו עד שיוודע לך וכו', ומייתי מדרב פפא דקרא נמי מסמן במסילה. וז"ל הריטב"א ויהיב תנא וכו', פי' שיתן את הדרך סימן, והלא דרך אינו סימן מובהק שפעמים מתעקם. [ופעמים משתנה לגמרי בשנים מועטות רמב"ן].

ז. עפר חו"ל הבא בספינה לארץ וכו'.

בפי' מהר"י בן מלכי צדק אמתני' דחלה [פ"ב מ"ב] כ' וז"ל, פי' הגדלין באותו עפר חייבין במעשרות ובשביעית, דכתיב [דברים י"א, כ"ד] כל [ה]מקום אשר תדרוך כך רגלכם בו לכם יהיה, כלומר כל עפר שאתם דורכים רגליכם עליה בארץ ישראל לכם תהא. [ועיין לקמן [ח. בתוד"ה כיבוש] דבספרי דריש להאי קרא שכל מה שהיו כובשים מחו"ל היה קדוש].

ז. א"ר ירמיה לא קשיא הא ר' יהודה הא רבנן.

כ' המהר"ם ש"ף, קשה דילמא אף לרבנן, אף דחייב מדאורייתא, מ"מ אפשר דמדרבנן הוי כתלוש, כמו פרפיסא [שהביאו תוס' בד"ה דילמא לא היא], [דבמנחא אארעא ואנחה אסיכי בשבת חייב משום תולש, ופירש"י תוס' דמדרבנן קאמר], ולכן לענין גט מדרבנן צריך לומר בפ"נ, זה אינו, דכיון שנקרא שם א"י עליה דחייב במעשרות, אינו צריך לומר בפ"נ.

ז. עציץ נקוב המונח ע"ג יתדות באנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן.

כ' הריטב"א, [דרבנן] [דלרבנן] יונק ואפ"י למעלה מי', ולר' יהודה דוקא למטה מי' אבל לא למעלה. עכ"ל. [ולכא' פירש כן הא דא"ר יהודה בזמן שהספינה גוששת, דר"ל שקרקעיתה למטה מי', וכהא דאמרינן בשבת [ק:] אין ספינה מהלכת בפחות מעשרה, ודלא כשא"ר שפירשו שנוגעת ממש בקרקע].

ז. בתוד"ה עציץ נקוב. פי' בקונטרס וכו', ונראה לר"ת להיפך, דשל חרס בעי נקיבה ושל עץ לא בעי נקיבה וכו'.

ושיטה שלישית בתוס' הרא"ש [וכ"ה בר"ש אמתני' דחלה, ובתוס' דמנחות פד: בד"ה כאן] וז"ל, ופי' ר"ת דשל חרס מהני נקיבה, מתוך שהוא מן [אצ"ל מין] אדמה, בנקב כל דהוי מתפשט בלחלוחית בכלו, אבל בשל עץ לא מהני נקיבה, והכא מיירי בספינה נקובה, וכן ההיא דמנחות, והמייס אינם נכנסים משום שהעפר נדבק ונעשה רגבים וסותם את הנקב, [ובמלאכ"ש אהך מתני' דחלה הביא בשם ה"ר יהוסף ז"ל, דספינה נקובה היינו שנקובה מן הצד למעלה כדרך הספינות, ואפ"ה כיון שלפעמים היא

מטה את עצמה מן הצד הרי היא כאליו ניקבה מלמטה. עכ"ל. ולא נתבאר אי מיירי אפי' בנקובה למעלה מן הפירות].

ועיין בר"ש שהביא מהירושלמי [ערלה פ"א ה"ב] דחרס לא בעי נקובה לאילן, ולזרעים בעי נקובה, וז"ל הירושלמי, ר"י בן חקולא בשם חזקיה, הנוטע בעציץ שאינו נקוב חייב בערלה, ר' יוסי אומר מפני שהשרשים מפעפעין אותו, [ופירש הר"ש, כמו דאמרין בחולין [צז]. שאני חלב דמפפע, שחוזק ניקת האילן מפעפעת ועוברת], ר' יונה פסיק לישניה, כלי חרס עומד בפני שרשים, כלומר, אומרה בלשון אחרת בתמיה, וכי יש כח בכלי חרס לעמוד בפני שרשי אילן. עכ"ל הר"ש. [ובקה"י [סי' ו'] פירש הטעם, משום דסופו לפעפע ולנקוב, וחשיב מהשתא כנקוב. יעו"ש].

ז: בתוד"ה עציץ נקוב. ורשב"ם הביא מתוספתא דשביעית וכו'.

הרשב"א הביא ג"כ ראייה זו, ומסיים בה, אלמא בשל חרס כל שאינו נקוב אינו כמחומר. [וכע"ז משמע ברמב"ן]. וכ' המהר"ם ש"ף, דהתוס' דידן לא ניחא להו להקשות כן, כי אין פירושו שטומנו בתוך העציץ המליאה עפר, רק ממלא העציץ מהלוף בלא עפר, וטומנו בעפר, שנותן העציץ יחד [עם הלוף] תוך העפר.

ח. המוכר עבדו לסוריא וכו'.

כ' המהר"ם ש"ף, על כרחך סוריא דשמעתין לאו היינו סורא דלעיל [ו]. דהוי מבבל, מסורא לנהרדעא וכו' ישיבת רב, דהוי כא"י [לגיטין]. ופירש"י דסוריא דהיינו ארם צובה, וכ' ע"ז הגריעב"ץ, כנראה דילג רש"י על דמשק בכונה, דסבירא ליה [ד] דינה כא"י, לפי שהיא כיבוש רבים אחר שנכבשה הארץ לפנייה וכו', אע"פ שאין נראה כן מחיבור הרמב"ם [פ"א מהל' תרומות ה"ט]. [שהזכיר דמשק בכלל סוריא].

ח. בשלשה דרכים שוותה סוריא לא"י וכו'.

הגרע"א ציין לתוס' בע"ז [כא. בד"ה קסבר]. ושם הקשו אמאי לא חשיב הא מילתא דמכירת בתים ושכירת שדות. וכו' החת"ס בסוגיין, נראה דר"ל דשוותה לא"י שלא להשכיר שדות, ולחול"ל שמשכירין בתים. [עיי"ש הגירסאות בתוס']. ולפענ"ד נראה, דהנה רש"י שם במתני' [וכ"כ הרע"ב ותו"ט] דבסוריא ליכא לאו דחניית קרקע אפי' למ"ד כיבוש יחיד שמיה כיבוש, והטעם נ"ל כפשוטו, דהרי מקרא ד"כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהיה" מפקינן כל מה שיכבשו ישראל וכו', וא"כ אם ימשלו בכיפה לא יתנו חנינה [לכאוי צ"ל חניה] לאומות העולם, ואנה ימצאו מקום לחנותם, והלא לא נצטוינו להשמידם ולא לגיירם, אלא על כרחך זה נאמר רק בארץ עשר עממין, אבל בשאר ארצות, אפי' יתקדשו לענין תרומות ומעשרות, אבל לא לענין חנינה [חניה] בארץ למכור להם בתים, וא"כ מכירת בתים בסוריא לאו דאורייתא אלא מזרבתן משום גזירת א"י, ואיסור מכירת שדות אית ביה תרת, חדא דאורייתא משום הפקעת מעשר, וחדא דרבנן משום גזירת א"י וכו'.

וברייתא דשמעתין דקדקה וכתבה והקונה שדה בסוריא, ולא בתים, דאינו כותב עליו אונו בשבת, כיון שאין כאן איסור חניה דאורייתא, לית כאן מצות קנין, [א"ה, עיין ל' רש"י [ח: בד"ה משום יישוב א"י] לגרש עכו"ם וליישב ישראל בה], ואין כותב עליו אונו.

ח. בתוד"ה ר' יהודה. א"נ וכו' דלא איירי ביבשה שעד אוקיינוס אלא בנסין שבים הגדול דזוקא, כדכתיב וכו' ועד ים פלשתים.

הקשה הרש"ש, למה ליה לר' יהודה קרא ד"וגבול", הלא ס"ל ברה"ל [ל: ד"עד עצם היום הזה" [דכתיב גבי איסור חדש] הוה עד ועד בכלל [ומיתסר יום ט"ז בניסן כולו], וא"כ תיפוק ליה מהני קראי דמיתו תוס'. [א"ה, לכאוי ה"נ נימא בסיפיה דקרא, דכתיב "וממדבר עד הנהר", שיהא נהר פרת בכלל א"י, ועיין בתב"ע פ' עקב דתרגם "ועד הים האחרון" "עד ימא דאוקיינוס", ולכאוי היינו כר' יהודה ולא מטעמיה].

ח. בתוד"ה המוכר עבדו אין לומר דבגט פשיטא להו וכו', דא"כ הוי סברתם איפכא וכו'.

אלא ודאי שגם סברת האבעין היה ג"כ דלענין גיטין הוי סוריא פשיטא א"י, ולכך לא בעי לה לענין גיטין כי אם לענין עבדים. ונוכל ג"כ לפרש דכוונת התוס' הוא לומר תרוייהו בעי ליה, ולא הוי פשיטא ליה לא לענין גיטין ולא לענין עבדים, אלא דחדא בעיא נקיט, ואיהו פשיטא ליה דלענין עבדים מיהא הו"ל כחו"ל מק"ו מעכו. עכ"ל המהר"ם. והמהר"ם ש"ף פי' כפי' בתרא.

וז"ל תוס' הרא"ש, תימה אמאי לא שאל מגיטין נמי, כיון שלא ידע ברייתא דלקמן, ואם תאמר לגיטין פשיטא ליה דהויא כחו"ל, א"כ עדיפא ליה לענין עבדים מלענין גיטין, ולר"ח בר אבא פשיטא ליה איפכא וכו', ואם תאמר פשיטא ליה דהויא כא"י, א"כ מה השיב לו לגיטין אין לעבדים לא, הא בסוריא יודע היה שהיא כא"י לגיטין, ואפ"ה לעבדים מבעי ליה, גם בעכו יכול להיות דמבעי ליה מה דינה לעבדים. וי"ל דדייק מיתורא דמתני', דמה הוצרך ר"מ לומר "לגיטין", הא בגיטין איירינן אלא למידק מינה לעבדים לא. [וזה לכאוי כפי' קמא דמהר"ם]. והר' יוסף מקלצ'ון תירץ, איבעי מיניה חדא דניפשוט מינה תרתו וכו', [יעו"ש באורך, וזה לכאוי כפי' בתרא דמהר"ם].

ח. בתוד"ה כיבוש יחיד. שלא היו לשם כל ישראל ביחד.

כ' המהר"ם ש"ף, לשם בקמ"ץ השי"ן, ויש קורין לשם בציר"י, ואינו נכון דא"כ שלא היה מבעי ליה, [גם מילת "ביחד" מגומגם]. וז"ל המאירי, וזה שקראוהו כיבוש יחיד, מפני שלעצמו כבשה ולא לשם כל ישראל שיחלקוהו כיהושע וכו'.

ח. בתוד"ה כיבוש יחיד. אבל בספרי מפרש טעם אחר וכו'.

כ' המהר"ם ש"ף, לכאוי הוצרך רש"י לפרש לישנא דכיבוש יחיד וכו', דלספרי אמאי תלאו בכיבוש יחיד. אבל עיין ברמב"ן סוף פרשת עקב ותמצא מבואר. וז"ל הרמב"ן, ומכאן יצא לרבותינו המחלוקת בסוריא שקורין אותה כיבוש יחיד, והטעם, כי דוד כבש אותה ברצון נפשו, שלא שאל באורים ותומים ולא נמלך בסנהדרין, כי היה חייב להוריש כל שבעת הגויים בתחלה, ואחרי כן אם ירצה ילך אל ארץ אחרת כאשר הבטיח השם בכאן, ומפני שלא נעשה הכיבוש הוא כמצות התורה, אמרו מקצתם לא שמיה כיבוש וכו'. [ועיין ל' המאירי בביאור הברייתא דס"ל שמיה כיבוש, שכ' בתו"ד, דמ"מ ע"פ ב"ד כבש, שאל"כ לא היתה כא"י לשום דבר].

ח: אבל סוריא על גושה גזרו על אורה לא גזרו.

כ' הפנ"י, צ"ע מה ראו חכמים לחלק בכך. ולענ"ד דמשום דמה גזרו טומאה על גושה דארץ העמים, מפורש בתוס' דנזיר [נד: ד"ה ארץ העמים] דהיינו משום מתי מבול והרוגי נבוכדנצר, אבל בא"י לא ירד המבול כדמפיק מקרא [ד"ה ארץ לא גושמה ביום זעם" [יחזקאל כ"ב, כ"ד]. עיין זבחים ק"ג], והרוגי נבוכדנצר הוו ופניניהו משום שהיו עסוקין בטהרות, וא"כ בסוריא נמי שייכא הא טומאה, דודאי ירד המבול שם, והרוגי נבוכדנצר נמי לא פניניהו, משא"כ בטומאת האויר דלמאי דפרישית דלאו משום אהל המת, אלא אוירא ממש דלא שייכא כלל בטומאת מת, אלא גזירה בעלמא שלא יכנסו ישראל לארץ העמים ויתערבו בעו"ג וילמדו ממעשיהם, וא"כ בסוריא לא שייך האי טעמא כיון דס"ל כיבוש יחיד שמיה כיבוש, ועוד דהא כותבין עליו אונו ואפי' בשבת.

ח: ואע"ג דאמירה לעכו"ם שבות, משום ישוב א"י לא גזרו רבנן.

כ' בתוס' רי"ד, ואע"ג דחכמים העמידו דבריהם במקום עשה, הני מילי שבות הנעשה ע"י ישראל, כגון הזאה שבות שאינה נדחית מפני הפסח כדאמרין באלו דברים בפסחים [סח:], וכגון הבאת אזמל ע"י ישראל במבוי שלא ערבו, אבל אמירה לנכרי שבות שאין ישראל עושה שום מעשה, אלא דיבור בעלמא, דוחין שבות זה אצל מצוה, כדאמרין גבי מילה בהדר עם הנכרי [עירובין סז:]. וכו'. [דס"ל כשי' בה"ג המובא בתוס' דהתירו אמירה לנכרי אפי' במלאכה דאורייתא לצורך מילה, ומשמעות לשונו דהה"נ לצורך כל מצוה].

וז"ל החת"ס, בתוס' בב"ק [פ: בד"ה אומר לנכרי] משמע דבה"ג יליף לכל המצוות דחינון שבות מהך דשמעתין, דלא ס"ל דיישוב א"י חשוב טפי משאר מצוות. וצע"ג, דא"כ מ"ט לא פריך נמי בשמעתין מהאזהרה שבות דהעמידו במקום כרת כדפריך אביי בעירובין, ולשונוי עלה שאני שבות דלית ביה מעשה אלא אמירה, ועוד התם כדמשני כר, הו"ל לאתווי סיעתא לרבה מהך ברייתא, דעל כרחק למכתב אונן בשבת ע"נ נכרי מיירי, ומדלא הקשה כן בשמעתין ולא מייתי התם סיעתא, ש"מ יישוב א"י שאני דחמיר להו טפי מאיזמל והאזהרה.

ה: משום יישוב ארץ ישראל לא גזור רבנן.

כ' הגריעב"ץ, היינו משום דסופר גוי הכותב, שליחותיה דגוי המוכר קעביד, והמוכר המצוה לכתוב והסופר, תרווייהו אדעתא דנפשייהו קעביד, ולא שלוחי ישראל ניהו, ומ"מ אי לאו משום מצוה הוה אסור משום שבות, משום דישאל נהנה מן המלאכה ולצרכו ג"כ נעשה. [ומשמע דר"ל דאי לאו אדעתא דנפשייהו עבדי, לא היה שרינן אפי' במקום יישוב א"י. ולכא' מדברי תוס' ושאר דשו"ט אם יש ללמוד מכאן להתיר בשאר דוכתי, נראה דאין לחלק].

ועיין בחת"ס דדעת ראב"ה לאסור אמירה לנכרי אפי' לדבר מצוה חוץ ממילה, וביאר החת"ס טעמו, דהא אפי' בלא אמירה כלל אם יעשה הנכרי לדעת ישראל הו"ל שבות, וכן אם לא יעשה הנכרי את המלאכה בשבת אלא שישאל אומר לו לעשות למחר, האמירה היא שבות משום "ודבר דבר" [כמש"כ רש"י בע"ז טו. בד"ה כיון], והשתא אם אומר לנכרי שיעשה היום הוה ליה שני שבותין, ומשו"ה מחמירין, זולת במילה וכו', והא דשרינן הכא לכתוב אונן בשבת, היינו משום דהכא הכתיבה היא לצורך גוי המוכר ג"כ, דישאל לא יתן לו מעות בלא שטר, והוא רוצה לילך לדרכו כדפירש"י, על כרחק הכתיבה היא אדעתיה דנפשיה, רק אמירת ישראל הו"ל חד שבות ומותר בכל שוב מצוה אפי' מצוה אחריני.

ה: עבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמן ונכסי קנויים לך, עצמו קנה וכו'.

כ' הריטב"א, הא דאמרינן דעצמו קנה, כלומר משוחרר הוא לגמרי, די שבלשון הזה לשון שחרור, שהרי אמר לו עצמן ונכסי קנויים לך בשטר זה, ובשטר כל שזוכה לעצמו לענין מעשה ידיו, משוחרר הוא לגמרי ואפי' לישא בת חורין, (שהרי בשטר אדם קונה א"כ אומר לו בפירוש אלא קנה עצמן בשטר זה) [שהרי בשטר אחד קונה את עצמו לגמרי אפי' אם לא אמר לו כן בפירוש אלא קנה עצמן בשטר זה. הגהת כור לזהב], ובכי הא סגי לענין שחרור, אבל פעמים הוא זוכה בנפשו לענין מעשה ידיו שלא בשטר, ועדיין צריך גט שחרור להתירו בבת חורין, כעין הפקר, וטעמא משום דגבי שחרור שטר בעינן, דילפינן לה לה מאשה, מה אשה אינה מתגרשת אלא בשטר, אף עבד כן.

ה: עצמו קנה נכסים לא קנה.

כ' החת"ס, האי לישנא קנה ולא קנה הוא לאו דוקא, דודאי קנה הנכסים בקבלת השטר לידו, אלא אין אנו מניחים אותו לירד לנכסים שלא בפני הבעלים עד שיתקיים או שיודה לו הארץ [לכא' צ"ל האדון], ואז אינו צריך קנין חדש, כי כבר קנה בקבלת השטר. ופשוט.

ה: עצמו קנה נכסים לא קנה.

כ' הגרע"א, לכא' מדלא נקט הדין בפשוטו בלא כל נכסי, אלא בשחרור גרידא, דעצמו קנה לענין בת חורין, דלענין איסור משום עיגון מקילינן דמהני עדותו בפ"נ, אבל לענין מעשה ידיו של עבד חיישינן למזויף, דלגבי ממונן לא מהני עדותו, ולעני"ד דמוכח דבה א"א לחלק, דהכל אחד הוא, דמעשה ידו לרבו כשהוא עבד, אבל בבן חורין מעשה ידיו לעצמו, וכיון דפסקינן דאינו עבד ומותר בבת חורין, ממילא אין מעשה ידיו לרבו, דזה תלוי בזה ולא שייך לדון שאינו עבד ומעשה ידיו לרבו.

ה: כל נכסי קנויים לך.

כ' הרמב"ן, פי' אע"ג דעבדא איקרי נכסי, וכיון שאמר נכסי לפלוני עבדיו בכלל אע"ג דלא אמר "כל" כדמשמע בפ' מי שמת [קנ.], מיהו כשהוא נותן לעבדו, אין במשמע שיהא גיטו ומתנתו באין כאחד א"כ פירש ואמר כל נכסי, והיינו דקאמרינן הכא עצמן ונכסי והכא כל נכסי. [דהכא משום דלא הקנה לו גופו בפירוש, אי לא פריש כל נכסי לא הוה שמעינן ליה בכלל מתנה זו, אבל ברישא וכו' כיון דפירש לו עצמן, כל שאר נכסים בכלל נכסיהם ואע"ג דלא אמר "כל". ל' הרשב"א].

ה: כמאן כר"ש דאמר פלגינן דיבורא וכו'.

כ' הרמב"ן, ואסיקנא לשמעתין דפלגינן דיבורא. [דר"מ לא פליג אלא משום דלאו כרות גיטא הוא]. ואע"ג דבפ' יש נוחלין [קלד:] פליגי בה רב מרי ורב זביד, ההיא בחד גופא הוא, והכא עבד ונכסים תרי גופי ניהו, ובתרי גופי פלגינן כדברא, דאמר רבא בפ"ק דסנהדרין [י.]. פלוני בא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להורגו אבל לא להורגה, והכא לטעמיה אזיל. ולפום מאי דאיתמר עלה סד"א אדם קרוב אצל עצמו אמרינן אצל אשתו לא אמרינן, ולא פלגינן דיבורא אלא אצל עצמו, משמע לכא' דהכא נמי קרוב שבא בגט אשה בחו"ל וכתוב בו מתנת נכסים, אינו נאמן לומר בפ"נ ובפ"נ אפי' לגבי אשה, דלא פלגינן דיבורא בפסול קורבא, אלא גבי עצמו ואשתו, אבל בשאר קרובים עדות מיקרי, וכל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה.

ומיהו כי מעיינא בשמעתא לא חזינא דשייך מיפלג דיבורא דהכא בכולהו פסולי עדות ולא מדמי להו בגמ' להנך דאמרו. ולפום הכי איכא למימר דהא מילתא לא שייכא בהני, דהכא ע"פ הגט שהוא כתוב ברחוקים היא נשאת, וקרוב גילוי מילתא בעלמא הוא דמגלה דהיינו חתימת ידיהו דסהדי, לאפוקן מחששא בעלמא דחיישינן בה, ואיהו ע"פ הגט היא נשאת, ואין כאן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה כלל, ואין מקום לחוש, אלא שהיו סבורים מתחילה שכל גט שאין עושינן מעשה בכולו, אין דנין במקצת שבו, ומשו"ה מדמי לה לשייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין, אבל בדין עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה לא שייכא כלל, ומשו"ה לא הוה קשה לן מהתם.

ה: מתוך שקנה עצמו קנה נכסים.

כ' החת"ס, ואפי' ס"ל לאביי בעלמא פלגינן דיבוריה, הכא ס"ל כיון דכל שחרורו של עבד הוא מכח קנין הנכסים, א"א למיפלגינהו, או קנה שניהם או לא קנה כלל.

ה: ברש"י ד"ה רבי מטמא. קסבר אהל זרוק לא שמיא אהל וכו' בשעת טלטולו.

וכ' ע"ז בתוס' הרא"ש, משמע אבל לאחר שמונח חשיב אהל קבוע לכו"ע, וקשה לפירושו מהא דתנן בפ' בכל מערבין [כו: כז.]. מערבין לכהן בבית הקברות מפני שיכול לחוץ ולילך בשדה תיבה ומגדל, ומפרש התם [ל:]: משום דקא סבר אהל זרוק שמיא אהל, ואמאי אפי' אי לא שמיא אהל נמי יכול לילך בשדה תיבה ומגדל כשהן מונחין, ורבנן נמי דפליגי התם עליה דר' יהודה ואמרי אין מערבין בבית הקברות מאי טעמייהו, והלא במונחין יכול לחוץ ולילך. לכן נראה דפליגי בשעה שהוא מונח, דרבי סבר במונח נמי מטמא דלאו שמיא אהל, ובשעת זריקה מטמא אף לר' יוסי ברבי יהודה, [היינו בשעת זריקה באויר, אבל מהלך על הארץ מקרי מונח, ובהכי איירי פלוגתייהו דהכא. מהרש"א בעירובין ל:], דלא חשיב אהל להפסיק כלל, מידי דהוה אעוף הפורח וטלית המנפנת וספינה שטה על פני המים. [דתנן באהלות [פ"ח מ"ה] דאין מביאין ואין חוצצין].

ה: ברש"י ד"ה עבד שהביא גיטו. וצריך לומר בפני נכתב כאשה המביאה גיטה.

כ' הגרע"א, לכא' תמוה, דהא אשה המביאה גיטה אינה צריכה לומר בפ"נ אלא בגוונא דחיקא, דאמר לה הוי שליח להולכה עד דמטית התם וכו' כדאיתא לקמן [כד.], א"כ נצטרך לומר דמיירי הכא ג"כ ככה"ג, ואמאי צריך רש"י לזה ולא בפשוטו, דעבד המביא גיטו אין צ"ל בפ"נ כיון דכי מטי שחרור לידו אשתחרר, והיינו הכל מטעם דאנן לא חיישינן למזויף

בגט ושחרור מטעם עיגון, אלא ההחשש שמא יבא ויערער בשקר לומר מזויף, והיכא דנותן הגט והשחרור מיד ליד גומר ומגרש ובודאי לא יערער, [וכמש"כ הר"ן על דברי רש"י במתני' דריש פרקין], וזהו לענין איסור, אבל לענין ממון, אנו חיישינן למזויף, וא"כ משו"ה עצמו קנה, דכל זמן דלא ערער האדון לומר מזויף אנו לא חיישינן, אבל נכסים לא קנה דאנו חיישינן למזויף.

ואפשר לומר דס"ל לרש"י דלענין זה לא שייך פלוגתא דפליגינן דיבוריה, דמה דפסקינן דעצמו קנה ונכסים לא קנה, לא משום דהשטר קיים לדבר אחד ולא קיים לדבר אחר, דבאמת אם נתקיים השטר מקיים לכל מילי, ואם הוא מזויף בטל הוא לכל דבר, אלא דלגבי איסור משום עיגון הקלו שלא לחוש למזויף, ולגבי ממון חיישינן למזויף, אבל בגוף המתנה דכל הנכסים, לא נתקיים למקצתה, ולזה פירש"י דמייירי בענין דצ"ל בפ"ג ומהני הקיום, ואף אם יערער האדון לא מהני, ועל עדות זה דבפ"ג דהוי עדות קיום, מהני העדות לגבי עצמו ולא לגבי נכסים, וזה מקרי שפיר בכלל פלגינן דיבוריה דמהני העדות במקצתה. [יעו"ש עוד].

ועיין בתוס' רי"ד שהביא פירש"י, והקשה עליו מהא דמבואר לקמן דהאשה שהביאה גיטה ואמרה כי בעלה נתנו לו לצמיתות [ולא בתורת שליחות], א"צ לומר כלום, והיא נאמנת לומר כי בעלי נתנו, ולא חיישינן לזיופא וכו', וב"ד מאמינין לה ומשיאיין אותה, והה"נ עבד שהביא גיטו ואמר כי רבי נתנו לי ושחררני, נאמן הוא ומתירים אותו בישראלית ואצ"ל כלום וכו', אבל בנכסים אינו נאמן עד שיקיים החתימה, דחיישינן לזיופא, דדוקא בגט אשה הקלו חכמים ולא חשו לזיופא דידה משום עיגונא, ועבד נמי איתקש לאשה וכו'. והמאירי פ"י מתחילה באומר בפ"ג ובפ"ג, ומסיק, וכן הדין אם לא אמר בפ"ג אלא שמביא גיטו בידו ואומר שהרב נתנו לו נאמן, ומשיאיין אותו עד שיערער האדון, כדין אשה שגט יוצא מתחת ידה וכו' שאינה חשודה לקלקל על עצמה וכו', ויש חולקין בזו בעבד.

ח: בתוד"ה דגזרו. ותיירן דמייירי בעפר הבא מחו"ל וכו' דמשום אויר עצמו גזרו ולא משום מאהיל על הגוש.

כ' המהרש"א, ק"ק דמ"מ תפשוט מהך מתני' הך אבעיא דפ' כה"ג [נד: דמיייתו לעיל מינה בד"ה אלא], דמשום מאהיל על הגוש לא גזרו אלא משום אויר עצמו. והמהר"ם כ', נראה דלאו דוקא קאמר "ולא משום מאהיל על הגוש", אלא ר"ל דלא גזרו משום מאהיל על הגוש אלא כשהוא ג"כ באויר דחו"ל, אבל כשהביא הגוש באוירא דא"י לא. [וע"ע במהר"ם ש"ף].

ח: בתוד"ה אע"ג. ומיהו בה"ג משמע וכו', לפ"ז הא דקאמר נחים ליה אגב אימיה, נוקמה תוך ז' וכו'.

ופירשו המהר"ם והמהר"ם ש"ף, דלדעת בה"ג הני ז' מעת לעת בעינן. וכן מסיק הפנ"י. [ועיי"ש שמתחילה פ"י באופן אחר] וכו' להדיא ברא"ש פ' מרובה [סי' ט"ו]. והביאו בתרומת הדשן [סי' קמ"ח], וכו' דהתוס' כתבו דדוחק הוא לומר דבעינן מעת לעת, ופסק כתוס', וכו' בשו"ע [סי' תרי"ז ס"ד], וכו' ע"ז בבי' הגר"א, עיין בתוס' בגיטין שם דלא כ"כ בפשיטות, וברא"ש פ"ז דב"ק כ' בהדיא להיפך, ואע"ג ש"ל דלדברי בה"ג כ"כ, הלשון לא משמע כן. עכ"ל. ובמ"ב [סי' ש"ל סק"ן] הביא עוד ראשונים דס"ל דמעל"ע בעינן, ומסיק דלענין יוה"כ בודאי יש לצדד להקל דספק נפשות הוא, ואפ"ל לענין שבת ג"כ, אם לא נזדמן לו אז עכו"ם לעשות על ידו, שרי ע"י ישראל.

ח: בתוד"ה אע"ג. ונראה וכו', דע"י ישראל היה אסור להרבות בשביל קטן, כדאמר בפ"ק דחולין וכו' גזירה שמא ירבה בשבילו.

כ' המהרש"א, לכאן דלק"מ, דהתם שלא לצורך מצוה, דהיינו בשביל הבריאה, גזרינן שמא ירבה בשבילו, אבל הכא לצורך מצוה דהיינו לצורך הקטן, לא גזרינן, ואפשר שלזה כווננו בדבריהם [דמסקין] ושמא דוקא לצורך המילה. ובקרני ראם תמה על קושיתו, דנחים ליה אגב אימיה ליכא גזירה דירבה בשבילו, אלא דודאי מרבה בשבילו, ובזה לדעת רשב"א איכא איסור דאורייתא.

וז"ל הרש"ש, [על מש"כ תוס' דע"י ישראל הוה אסור להרבות], פ"י משום שיש בו איסור דאורייתא כמש"כ הר"ן בפ"ב דביצה, וראיתם נכונה מהא דחולין, דאם איתא דריבוי אינו אסור אלא מדרבנן, לא הוה גזרי שמא ירבה, דהו"ל גזירה לגזירה. ומש"כ אבל ע"י עכו"ם ניחא דשרי להרבות, ר"ל אפ"ל לצורך רשות, כיון דהיתר גמור הוא לצורך חולה ע"י עכו"ם, דבחולה לא גזרו, וכמש"כ הר"ן שם בטעמא דביו"ט מותר להרבות הואיל דלצורך אוכל נפש היתר גמור. ושוב כתבו ושמא דוקא לצורך המילה וכו', ור"ל דלא כסברת הר"ן דבהיתר גמור שרי להרבות, ואפ"ה לא תקשי מהא דביו"ט מותר להרבות, דהתם איכא ג"כ מצות שמחת יו"ט.

ח: בתוד"ה אע"ג. משום שמחת יו"ט התיירו.

כ' הרש"ש, לכאן' בהא דממלאה אשה וכו' מה שמחת יו"ט איכא בריבוי, כיון דאינה צריכה היום אלא לחתיכה אחת [וכן בנחתום]. ואולי משום דשמחה היא להם היום במה שימצאו למחר מוכן, וכה"ג בסוף פ"ק דביצה [טו]. כל שניאותין בו בחול משלחין אותו ביו"ט. [ופי' הבי"ב בס"י תקט"ז], דכיון דאיכא שמחת יו"ט בשילוחו, שפיר הוי צורך יו"ט. מיהו על כרחך לא דמי לגמרי, דהתם שרינן מלאכה גמורה דהוצאה, והכא לא התיירו אלא ריבוי בשיעורין].

ח: בתוד"ה הדר. פ"י לאו משום קושיא דרבא חזר בו אביי וכו'.

וכ"כ בתוס' הרא"ש, וכ' עוד, א"נ אביי היה סבור דקשיא ליה לרבא לאפוקי ממונא ע"י מתוך, הילכך אמר אביי דאפ"י עצמו לא קנה לחומר, והיה אסור בבת חורין ובשפחה, אעפ"כ הקשה לו רבא עצמו ליקני.

ט. התם היינו טעמא משום דלאו כרות גיטא הוא.

פ"י הרי"ף, דכיון דשייר ליה קרקע כל שהוא וכתב הכי בגיטא, הו"ל לרביה זכותא בגייה דגיטא, וכגון זה אינו גט כריתות, דבעינן דליהוי גיטא דחירותא כוליה לעבדא וליכא. וכ' ע"ז הרשב"א, משמע מתוך לשון רבינו זצ"ל, דאפ"י כתב לו בפירוש עצמו ונכסי קנויין חוץ מקרקע כל שהוא, לא יצא בן חורין. וכ' בתו"ג, שמעתי מקשין מהא דלקמן [מא]. בהכותב שטר אירוסין לשפחתו דר"מ סבר דמקודשת, עיי"ש, ואמאי הא יש זכות לאדון בשטר דהיינו הקידושין. ולי נראה דלא קשה כלל, דהכא יש לאדון חלק בשטר, דהעבד צריך להראות השטר כשתובעו הרב, כעין מי שאמר יש לי זכות בשטר שבידך המבואר בחו"מ [סי' ט"ז ס"ד], וא"כ הוי כאילו יש לאדון חלק בשטר שחרור, משא"כ התם דשטר קידושין ג"כ כולו של האשה, רק שיש להרב הנאה מן הקידושין שלה, ואין לו חלק בשטר כלל, אז הוי ודאי כרות גיטא.

וז"ל הגרע"א, קשה לי מסוגיא דלקמן [מ]. דאמר לה צאי בו והתקדשי בו, ר"מ סבר יש בלשון הזה לשון שחרור, הא מ"מ כתב זה הוא ג"כ זכותו דהאדון דמתקדשת אליו בזה, ולא מיקרי כריתות. ונראה לענ"ד דדוקא הכא דאילו כתב כל נכסי בלא שיוור ואח"כ רצה העבד להקנות לרבו לחזרה איזה קרקע בשטר, היה העבד כותב שטר לרבי כדן כל מוכר דכותב שטר ללוקח, א"כ במה דכתוב בו חוץ מקרקע פלוני, הוי ע"ז כמו שטר מהעבד לרבו, ויש זכות לרבו בשטר זה כאילו היה שטרו, זה מיקרי אגידא ביה, אבל בקידושין דגם שטר קידושין הבעל כותב לה, א"כ כל השטר כולו לשון השחרור ולשון הקידושין לכל היא בעלת השטר, לא מיקרי אגידא ביה אף דהקידושין זכות לו, אבל אין לא שייכות בגוף השטר, דהא גם בקידושין השטר שלה.

ט. אם יש עליו עוררין יתקיים בחותמיו וכו', אלא ערעור דבעל.

כ' התוס' רי"ד, דוקא בחותמיו, אבל שליח, כיון שיצאה גט מידו שוב אינו נאמן, דדוקא אי אמר מקמי הכי שוב אינו יכול הבעל לערער, כדאמרן [ז]: אי עבדת מהנית, אבל כיון שיצא השליחות מידו, שוב אינו נאמן, ואע"פ שיש לדקדק ממאי דאמרינן לקמן ולא הספיק לומר עד שנתחרש, טעמא דנתחרש, הא לא נתחרש אע"פ שלא אמר בשעת נתניה עדיין הוא יכול לומר, וגם ממאי דאמרן לעיל [ה]: כיצד יעשה יטלנו ממנה ויחזור ויתננו לה, אלמא אע"פ שיצא השליחות מידו נאמן, התם היכא דלא אתא בעל ומערער, אבל הכא דקא אתי בעל ומערער, אי אמר מקמי הכי נאמן ואי

לא לא. [א"ה, לכאוף פליג על מש"כ תוס' לעיל (ה: בד"ה יטלנו) מכח הך דלא הספיק לומר עד שנתחרש, דאינו נאמן אלא תוכ"ד להנתינה, ומספקא להו בלאחר כ"ד כשעוסקים באותו ענין. ויל"ע].

ט. תרי ותרי נינהו, מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני.

כ' המהר"ם ש"ף, ואע"ג דאי אמרת אוקי תרי לבהדי תרי וכאילו ליכא עדים, מחזקינן הגט לכשר ואצ"ל בפ"נ, י"ל דבשני עדים לא אמרינן כמו גבי חד אוקי חד לבהדי חד וכו', אלא הב' כתי עדים עושין ספק בדבר, ואמרינן אוקי אחזקת אשת איש, עיין בכתובות (כב: וכו').

ט. אלא ערעור דבעל.

ופירש"י הבעל ערער עליו לפסולו. וכ' בחי' מרן רי"ז הלוי דעיקר מה דהבעל נאמן לערער ולומר שהשטר פסול, אינו משום שהוא בע"ד, וכמבואר בר"ן [ויסוד דבריו מהרמב"ן] דהבעל לאו בע"ד הוא, שאין האשה ממנו של בעל, אלא יסוד הדבר משום שהוא בעל השטר, ומשו"ה יש לו נאמנות בהשטר בין להכשירו ובין לפוסלו, [יעו"ש ראייתו], ולפ"ז י"ל דס"ל לרש"י דכל זה הוא רק במה שנוגע להלכות שטר, כגון שטוען לא כתבתיו, או היה על תנאי, או פקדון היה, דלפי דבריו אין כאן שטר ולא עדות כלל וכו', אבל בגט שנחתם שלא לשמה דמבואר בתוס' לעיל [ד. בד"ה מודה] דהוא עדות גמורה לענין ראייה שנתגרשה, דנמצא דבעיקר הלכות שטר והעדויות שבו לית כאן גריעותא כלל וכו', וכל עיקרו הוא מדיני גט, דאין כשר לגירושין רק גט שנכתב ונחתם לשמה וכו', ע"ז לא נאמר כלל דין ערעור דבעל השטר, והרי הוא ככל עד אחד דעלמא. [ויישב בזה דברי רש"י לעיל ג.].

ועי' ש' דבתוס' [ב: בד"ה ורבנן] מבואר דהבעל נאמן לערער שנעשה שלא לשמה, ומשו"ה הקשו על פירש"י שם, ורש"י אזיל לשיטתיה. וז"ל המאירי כאן, בערעור דבעל, שאם יבא ויאמר לא כתבתיו, או נמלכתי ונפל ממני, כל שנתקיים בחותמו אין משגיחין בו. וי"א אפי' אמר בטלתיו, אא"כ מביא ראיה. [ובתרי גווי קמאי, מערער לפוסלו מהלכות שטר, אבל כשאומר בטלתיו, לכאוף לא אשכחן דמהני ביטול בשאר שטרות אלא בגט, ולא מבעי אי ביטול הגט היינו שמבטל מה שנכתב לשמה [עיין לקמן לב: ובתוד"ה רב ששת], אלא אפי' אם מבטל השליחות, לכאוף אין זה חסרון אלא בגט, דהוי כטלי גיטין מע"ג קרקע, דהא ודאי לאו משום שנמלך מלגרשה אתי עלה, דא"כ היינו נמלכתי שכתב לעיל], ואפ"ה מהני ערעורו אי לאו דנתקיים בחותמו, והיינו לכאוף כתוס'].

ט. ברש"י ד"ה עד שיאמר. ואיהו לא חשיב ליה אלא כאחד מריבוא וכו'.

כ' התו"ג, הוא דחוק, דודאי בנותן כל נכסיו לאחד ומשייר אחד מריבוא לעצמו, אינו יכול הנותן לומר על קרקע או על עבד ששויים הרבה, ששייר לנפשו אותו הקרקע או אותו העבד דלא חשיב ליה רק כאחד מריבוא, בודאי שלא היה נוטל רק חלק אחד מריבוא ע"פ שומא. ולפענ"ד נראה דבחנם פירש"י כן, דהא אפי' אם יטול ע"פ שומא מ"מ כיון דיכול הרב לומר דבגופו של עבד שייר חלק כפי שויו של אחד מריבוא שבנכסיו, וכיון דיש שיעור בגופו של העבד, הוי כמשחרר חצי עבדו, וקיי"ל לקמן [מא:]: דהמשחרר חצי עבדו לא קנה, וס"ל לר"ש כחכמים דהתם.

ט. בתוד"ה ואינו חוזר. א"נ אפי' סתמא, דכיון דדעת שכ"מ לשחררו, דעתו שיקנה וכו' דהיינו מחיים.

כ' הרש"ש, צ"ע מהא דאיתא בב"ב [קלז]. ומוודה [רשב"ג, דאית ליה דהאומר נכסי לך ואחריו לפלוני וירד הראשון ומכר, אין לשני אלא מה ששייר ראשון], שאם נתנן במתנת שכ"מ לא עשה כלום, מ"ט אמר אביי מתנת שכ"מ לא קנה אלא לאחר מיתה וכבר קדמו אחריו, עיי"ש, התם נמי נימא דכיון שדעתו שיקנה, היה כוונתו שיקנה מחיים.

ט. בתוד"ה ואינו חוזר. וי"ל דהכל תקנת חכמים הכא וכו' דמסתמא דעתו כמו שיאמרו לו חכמים.

הקשה הגרע"א, א"כ מאי פריך הש"ס לקמן [עג]. [אהא דא"ר הונא דבגט שכ"מ אם עמד חוזר, ורבה ורבה פליגי גזירה שמא יאמרו יש גט לאחר מיתה],

ומי איכא מידי דמדאורייתא לא הוי גיטא, [ומשום גזירה שרינן אשת איש לעלמא], הא י"ל כיון דחכמים אמרו שאין לגרש ב[גט] כזה, שיחזור כשעמד ותתגרש כשימות וכו', דעתו ג"כ כמו שיאמרו וגמר ומגרש מעכשיו, ודמי ממש לשחרור דהכא, וצלע"ג. ואולי י"ל דכוונת תוס' דזהו בודאי יש כח ביד חכמים להפקיע שעבודו שלא ישעבד בו כיון שיצא עליו שם בן חורין, והדין נותן דכופין את רבו ועושה אותו בן חורין, וכעין ההיא דלקמן [מא:], וכיון דעכ"פ הפקיעו חכמים זכותו דאם עמד אין יכול לשעבד בו, ממילא אין לו תועלת עוד בעבדו, א"כ בטלה האומדנא לומר דדעתו לחזור בו כשיעמוד, דמה לו בכך, כיון דאינו יכול לשעבד, וממילא גמר ומגרש. והסברא בעצמותו נכונה לענ"ד, אבל קשה לכוון כן בלשון תוס'.

ט. בתוד"ה סמוך אהני. ולוקמה בחזקת אשת איש.

כ' המהרש"א ז"ל, ע"פ מ"ש פ' ד' אחין [יבמות לא]. דתרי ותרי ספיקא דרבנן הוא, אי לאו דנוקמה אחזקת אשת איש, עכ"ל. וכ' ע"ז הגרע"א, אינו מובן לי, דמשמע דאם תרי ותרי ספיקא דאורייתא בלא"ה פרכינן שפיר דהוי ספק דאורייתא, אלא כיון דתו"ת ספק דרבנן, ליכא קושיא רק מכח חזקת א"א, וזה תמוה, דתו"ת ספק דרבנן הוא היינו במקום חזקת היתר, אבל בליכא חזקת היתר פשיטא דהוי ספק דאורייתא, ולא צריך לבא מדין דאוקמינן בחזקת א"א.

ועיין בקרני ראם שכ', דאי משום ספיקא דאורייתא בלא חזקת א"א, אף דהבא עליה באשם תלוי, מ"מ אם נשאת לאחד מעדיה ואומרת ברי לי, לא תצא, אבל כיון דאיכא חזקת א"א, אף בכה"ג תצא, דאין לומר דאתיא חזקה דדייקא ומינסבא לחזקת א"א, דהא כ' תוס' בכתובות [כו: בד"ה אנו] דעיקר הא דדייקא בנתגרשה הוא משום שמא יוזמו העדים, וכאן כיון דהוי עדות שבשטר, ובשטר לא שייך הזמה לא דייקא ומינסבא.

ט. בתוד"ה אלא. וה"ה ערער דלקוחות וכו'.

כ' המהר"ם ש"ף, אפשר שבא לתרץ לשון עוררין. [ועיין בתו"ט שנתקשה במה דתני לשון רבים]. ולעיל [ב. בתוד"ה ואם] מספקי אי טענינן מזויף גבי לקוחות, וי"ל דהתם [מספק"ל] אי ב"ד טוענין, והכא שהלקוחות מערערין וטוענין שמא מזויף הוא. [מה שהוסף תיבת שמא, חידוש הוא דמהני].

ובעיקר דבריהם, כ"כ הרמב"ן ז"ל, דין הוא דהול"ל ערער לקוחות אי הוציאה גט ואין עמו כתובה, אלא משום דמתני' להתירה לינשא הוא, משו"ה ניחא להו לאוקמה בבעל, ובירושלמי וכו'. ומסתברא דהיכא דאמר שליח בפ"נ ובפ"נ דהימנוהו רבנן ואפי' בא"י משום תקנת עגונות, גובה מן הלקוחות, ואע"פ שטענו מזויף הוא, שמספר כתובה נלמוד, שכך כתב לה כשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי, כדאמרינן ביבמות [ק"ז]. באומרת מת בעלי. ומיהו אפשר דה"מ לענין מנה מאתיים, אבל לענין תוספות לא, שאין מדרש כתובה אלא לעיקר אבל לא לתוספת וכו', וכיון שמשום מדרש כתובה לית לה, מדינא לית לה, שאין קיום שטרות מתקיים בעד אחד לענין ממון, כדאמרינן [ח]. עצמו קנה נכסים לא קנה.

והמאירי הביא דבריו, וכ' ע"ז, ויש לפקפק בה אף לענין מנה מאתיים, שא"כ אף בנשאת מאליה ובלא בפ"נ, הרי נשאת, והיה לך לומר כן. ועיין בריטב"א ובר"ן שתירצו, דכשלא אמר בפ"נ, הרי לא התירוהו ב"ד לינשא, אלא שאם נשאת אין מוציאין אותה א"כ בא הבעל וערער, וכל כה"ג לא קרינן בה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתב ליכי, כיון שבעלה הראשון עדיין יכול לערער.

ט. בתוד"ה שו. וא"ת וכו' אבל בעבד מה עיגון יש וכו'.

וז"ל הרמב"ן, ואיכא למידק בשחרורי עבדים ניבעי שני עדים, דהא בין לרבה בין לרבה גבי אשה משום עיגונא הקילו, ובעבד ליכא למימר הכי, כדתניא רשב"ג אומר בד"א בגיטי נשים אבל בשחרורי עבדים ושאר כל השטרות לא, ואמרינן בפרקין דלקמן [יט:]: מ"ט דרשב"ג שלא יהיו בנות ישראל עגונות, אלמא בשחרורי עבדים ליכא משום עיגון. [ואין לומר] [ואיכא למימר] במביא גט ממדה"י אפי' בעבד איכא עיגון, שמשנתנו לידו

לישא שפחה אינו יכול בת חורין אינו יכול, אבל בעדים שאינן יכולים לחתום, גבי אשה איכא למיחש שמא ילך בעל למדה"י ותיעגן ותיתיב, א"נ מאית ומיעגנא ויתבה, אבל עבד אם אינו משחררו ישא שפחה ולא ליעגן. א"נ כיון שהאמינוהו בגיטי נשים, האמינוהו בשחרורי עבדים, שלא נחמיר בקל יותר מבחמור, אבל התם כיון שאם חתמו בזה ובזה השטר כשר אין כאן חומרא.

והגרע"א כ', בעיקר קושית תוס', י"ל לפמש"כ המרדכי דענין איסור עבדות בבת חורין למאי דנקטינן דאין הולד ממזר לא מיקרי דבר שבערוה, א"כ י"ל דבשחרור לא צריך לטעמא דעיוגנא, דמדינא עד אחד נאמן, ועל איתחזק איסורא י"ל דמספק תירוצא דהש"ס [ב:]: סתם ספרי וכו', וסמוך מיעוטא לחזקה והוי פלגא ופלגא, וע"א מדינא נאמן. [א"ה, ומשמע דגם לטעמא דרבה משום דאין מצויין לקיימו הוי סגי מדינא בע"א. ויל"ע. ויש לדון לפ"ז שיהא נאמן אף לאחר שיצא הגט מתח"י, ואפי' אם מת אח"כ האדון ובטלה שליחותו, וכן יהא נאמן אף אחרי שהאדון מערער. עוד יש לדון בגט שנשתלח לשפחה כנענית, אם שייך יסוד הגרע"א, כיון שאם לא נשתחררה, ולדה עבד כמותה]. ולפ"ז מתורץ קושית תוס' [בד"ה ששוין] דאיכא הול"ל, ששוו שחרורי עבדים לגיטי נשים, דעיקר דינא דמוליק ומביא באשה מיתניא, ולפי הנ"ל בעבד הדין פשוט יותר, דמדינא נאמן. [א"ה, לכאן פשוט יותר שנאמן, אבל בעיקר תקנתא **שצריך** לנאמנותו, אינו פשוט יותר].

וכ' החת"ס, נ"ל כל זה צריכין למוליק גט מא"י והעבד בחו"ל, אבל למביא גט מחו"ל לעבד שבא"י, בודאי מצוה רבה איכא שלא ילך העבד אחר אדונו לחו"ל, והכל מעלין ואין הכל מוציאין [כתובות קי:]. ונ"ל משו"ה הקדים במתני' מוליק למביא, [ועיין בהגהות חש"ל מש"כ בזה], משום דמוליק הוי רבותא טפי, ואידי דחביבא לתנא אקדמיה.

ט. בתוד"ה שנו. דאי משום שאסור בבת חורין ובשפחה, לא ליתביה האי שליח לעבד גט זה וכו'.

כ' הגרע"א, הקשה בפנ"י הא אמרינן תן כזכי ואפי' הולך בעבד כזכי, וא"כ כבר זכה בו העבד. ותירץ דהכא לא שייך תן כזכי, דהא חוב הוא לעבד שיהיה אסור בשפחה ובבת חורין עכ"ל. ודבריו נפלאו, דהא על כרחין הכא מיירי בענין שפירש דלא להיות כזכי, דהא בזכי לא שייך כלל בפ"נ, כדאמרינן סוף פ"ב [כד]. אשה מכי מטא גיטא לידה [איגרשה לה], וא"כ מעיקרא ליתא לקושית הפנ"י.

ועיין במהר"ם שי"ף שהקשה ותירץ כהפנ"י, ובביאור הקשה ע"ז כקושית הגרע"א, וכ' ליישב ע"פ מש"כ הפנ"י לעיל מינה [במתני', ד"ה אחד גיטי נשים] דדוקא כשעשתה האשה שליח קבלה בפירוש אין צ"ל בפ"נ, משום דהבעל יודע דנגמרו הגירושין ושוב לא יערער, אבל בשליח להולכה שא"ל הבעל תן, אף דתן כזכי הוא וקושטא דמילתא הוא דהו"ל כשליח קבלה, מ"מ לאו כו"ע דינא גמירי, ואפשר שהבעל סובר דעדיין לא נגמרו השחרור ויבא ויערער, משו"ה צ"ל בפ"נ. [אמנם לפ"ז צ"ב לכאן במה שהקשה עוד הפנ"י, דכיון דקיי"ל עדים החתומים על השטר כמי שנחקרה וכו', א"כ בודאי בא השטר שחרור מיד הרב ליד השליח, ואף אם לא ליתביה השליח לעבד, אפ"ה מיהא נתייאש ממנו רבו ואסור בשפחה ובבת חורין כדלקמן [לט.], והניח בצ"ע, ולהנ"ל מאי פסקא דנתייאש, דהא אפשר דסבור שעדיין לא נגמרו השחרור ויכול עדיין לחזור בו].

ט: מילתא דאיתיה בשטרות לא קתני.

הקשה הרשב"א, א"כ מאי כר"מ בארבעה, דהא חזרה איתא בשאר שטרות, דאילו האומר לחבירו הולך שטר מתנה זו לפלוני שאני נותן לו, יכול לחזור בו, וכן באומר תן שטר מתנה זה לפלוני שאני נותן לו. [כמו שהאריך בזה לקמן יד. בד"ה איתמר]. וצל"ע.

ט: ברש"י ד"ה חוץ. דלאו בני כריתות ניהו וכו', וכן שיחורוי עבדים וכו' דגמרינן לה לה.

הקשה בהגהות פור"י, למאי הוצרך לזה, דהא גם בתורת שחרור ליתנהו עכו"ם, דהא עכו"ם לא קני עכו"ם אלא למעשה ידיו כדאיתא לקמן [לח.], וגם כשלקח העכו"ם עבד [של] ישראל מישאל ג"כ לא קני לגופיה,

כדאיתא לקמן [מ.]. גבי המוכר עבדו לעכו"ם, זילו לבני מרוותא [קמאי ויכתבו לכו גיטא דחירותא]. עיי"ש. ואפשר לומר, משום דלקמן [בד"ה פסולא דרבנן] כ' רש"י ז"ל, משום דכתיב וכתב ונתן, מי שישנו בנתינה ישנו בכתיבה, משא"כ גבי שחרור לא כתיב, על כן כ' רש"י ז"ל דילפינן לה לה מאשה.

ט: ברש"י ד"ה האיכא מחובר. ושחרור גמר לה לה.

כ' הגרע"א בתוספותיו למתני' דריש מכילתין [אות ב'] ז"ל, שלא לשמה פסול מטעם ד"לה" דכתיב בשפחה הוא לה לשמה, ולא צריך בזה לגז"ש דלה לה, אבל מחובר (דאיתא) [דאיתא] מ"וכתב ונתן" דאינו מחוסר קציצה, דזהו נכתב רק בגט אשה, לא ידענו דפסול בשחרור [אי לאו גז"ש דלה לה], והכי דייק לישנא דרש"י לקמן [ט:]: דעל מה דפרכינן והאיכא מחובר, כ' דכתיב וכתב ונתן ושחרור ילפי לה לה מאשה, ולא נקט רש"י כן מקודם לכן במאי דפרכינן והאיכא לשמה.

ועיין בחת"ס שהביא קושית הפנ"י מנלן ליתן כל דין גיטין בשטר שחרור, הא איצטריך "לה" דכתיב בגט אשה לגופיה דבעינן לשמה, וכן בשחרור עבד, ואיננו מופנה משום צד, וקיי"ל למדין ומשיבין, ובב"ק [פח.]. איכא כמה פירוכות מאשה לעבד. וכ' ע"ז החת"ס, לפענ"ד במחכ"ת אפי' ריח קושיא אין כאן, דהרי בעבד כתיב "לה" בשלילות, "לא ניתן לה", ואי אפשר למידרש **אשליה לא ניתן לשמה**, אלא כל התיבה מיותר לגז"ש, משא"כ בגט כתיב גבי מעשה חיוב, וכתב לה שיכתוב לשמה. ז"ל המאירי, כשם שגיטי נשים צריכים ליכתב לשם האשה, כך שחרורי עבדים צריכין ליכתב לשם המשוחרר, וכן שניהם אין נכתבין במחובר, שדינין אלו יצאו לנו לשחרור ממה שאמרו לה לה מאשה, עכ"ל. [ומדכ' "דינין אלו" ל' רבים, משמע כהחת"ס].

ט: בתוד"ה אע"פ. ועוד דפסולין לעדות וכו', אבל עכו"ם דלאו אחיו הוא פשיטא דפסול וכו', אלא תקנתא רבנן הוא היכא דקים לן בסהדותיהו שהוא אמת וכו'.

ובתוס' הרא"ש כ' כתוס', [ופירש דטעם התקנה משום תקנת השוק, שאנו צריכין לישא וליתן בשטרותיהם, וסמכו ע"ז דקים לן בסהדותיהו שהוא אמת], ומסיים בה ז"ל, ודלא כפירש"י שפירש שאע"פ שחותמיהן גויים כשרים משום שנצטוו על הדינין, משמע שרוצה להכשירן בשאר שטרות, מן התורה. ז"ל המרדכי לקמן [י: סי' שכ"ד], כל השטרות וכו' לא מרעי נפשיהו. וא"ת א"כ משה ואהרן אמאי לא מהימני, הא ודאי לא מרעי נפשיהו, וי"ל דעכו"ם אינן פסולין מן התורה אלא מטעם שהם גזלנין, והני דידעינן בהו דלא מרעי נפשיהו מהימני, מס' החכמה. [ומורי] רבינו יקיר היה אומר, דעכו"ם המוחזקים שאינם שקרנים כשרים להעיד, כדאיתא פ"ק דגיטין כל השטרות העולים בערכאות וכו', אבל משה ואהרן פסולים משום קורבה. ואין נ"ל להכשיר עכו"ם לעדות כיון שאין בכלל אחיך ולא עדיף מעבד, [ועיין בחת"ס לקמן [י: בד"ה בשלמא] שכ' דס"ל לרבינו יקיר דכיון דעכו"ם אית ליה חייס, נהי נמי שאינו אח במצוות, מ"מ הוה אח לחייס שיש לו אחוה ביוצאי חלציו, וסגי אם הוא אחיו בשום דבר], והכא נראה שתקנת חכמים היא שתקנו בשטרות העולים בערכאות של עכו"ם שיהו כשרים, לפי שהעכו"ם מקפידין על השטרות שבערכותיהן אם נפסלין.

ט: בתוד"ה מקרעין. ועוד, דאפי' דיו ע"ג סיקרא חשיבא לקמן בפ"ב כתב לענין שבת וכו'.

ז"ל תוס' הרא"ש, ועוד, אפי' אי הוי כתב, כיון דהעליון חשוב טפי מן התחתון, לא חשיב כתב ע"ג כתב, [ועיין ל' המאירי [ה"ד לקמן בסמוך] שתלה הדבר במה שהקדע מין אחד והכתיבה מין אחר, ואין דין כתב ע"ג כתב אלא כשניהם מין כתיבה. ולפ"ז בדיו ע"ג סיקרא לא מהני], כדאמרינן לקמן דדיו ע"ג סיקרא חשיב כתב לענין שבת וכו'. אע"ג דאמר לקמן אע"פ שאנו מדמין נעשה מעשה, ה"מ דיו ע"ג סיקרא, דסיקרא חשיב קצת, אבל דיו ע"ג רשימא, כתב גמור הוא בין לענין שבת בין לענין גיטין.

ט: בתוד"ה מקרעין. ור"ת פי' שלוקחין נייר חלק ומקרעין וכו'.

וכן פי' הריטב"א, והוסיף וז"ל, וכתבו בתוס' דדוקא דרך כתיבה, אבל לא לשפוך דיו על הנייר שאין זה כתיבה. [ויל"ע במי שכתב כן בדרך שפכה בשבת, אי מיחייב משום כותב, או דהוי שינוי ולא מיתסר מה"ת].

ט: בתוד"ה מקרעין. בירושלמי פריך וכו' ומשני כשהרחיב להם את הקרעים וכו'.

כ' התו"ג, מדברים אלו מוכח דבכתב ע"ג כתב כגון בסיקרא ע"ג דיו במקום דלא הוי כתב, אפי' ניכר הכתב השני כגון שהראשון רחב והשני שעל גביו קצר, אפי' הוי כעל גבי כתב ולא הוי כתב העליון כתב, דאלת"ה למה סתרו דברי רש"י שכל' מסרטין מוכח דכתב ע"ג כתב, הוא ופירשו דאין כאן כתיבה גמורה אלא שרושמין להם, הא בלא"ה מוקי לה בירושלמי בהרחיב להן את הקרעים ושלחם קצר, ושוב לא הוי כתב ע"ג כתב, וא"כ לא קשה קושית תוס', [ועיין בתוס' הרא"ש שהביא הירושלמי, והוסיף וז"ל, ולפירש"י נמי יש לפרש שעושין להם סריטה רחבה], אלא ודאי מוכח מהתוס' דאפי' הוי כתב ע"ג כתב. וז"ל המאירי לקמן [י"ט]: יש שואלין בה והרי כתב ע"ג כתב הוא וכו', ופירשו בה שהקרע מין אחד והכתיבה מין אחר, אין זה קרוי כתב ע"ג כתב, ואין דין כתב ע"ג כתב אלא כששניהם מין כתיבה, ויש חולקין בזו לומר שאף זה כתב ע"ג כתב הוא, ופירשו בענין זה, שהם מסרטין ציור חתימתם של עדים בציור אותיות גסות ר"ל בשריטה גדולה ורחבה, עד שהעדים יחתמו בדיו בתוך אותם הקרעים על הדרך שכותבין אות קטנה בתוך גדולה בכתיבה דקה, והוא שאמרו בתלמוד המערב וכו'. [ולכא' כוונתו בגוונא דהתו"ג, וס"ל דלא הוי כתב ע"ג כתב. אא"כ נדחוק שכוונתו שכותבין העדים בתוך חלל האות שמסרטין להם, וצורת האות שמסרטין מקפת לכתבתן כדיו המקיף לגויל שבתוך האות בכתיבה דעלמא].

ט: בתוד"ה קורין. שאין צריכין להעיד על עיקר המעשה, אלא שאומר שכך כתוב בשטר.

כ' המהר"ם ש"ף, ר"ל אלו הקורין, אין מעידין על גוף הענין, שגוף הענין יודעין עדי החתימה מצד עצמן, רק שכך כתוב בשטר וכו', ועיין בר"ן פרק שני [י"ט]: שביאר יותר. [וז"ל הר"ן שם, ולא כעד מפי עד דמי, שהרי הוא בעצמו ראה אותה עדות, ואינו מאמין אחרים בה אלא לומר שכך כתוב בשטר זה, וזה אינה עדות, אלא מילתא דעבידא לאיגלווי הוא וכו'. והמאירי שם כ' וז"ל, ואין זה עד מפי עד, שהרי אנו עסוקים כשהוא עצמו רואה את העדות, ואינו מאמין אחרים בה אלא לענין שעדותו כתוב כהוייתו בשטר זה].

ט: בתוד"ה לא יתנו. פי' בקונטרס וכו', ודבר תימה פירושו וכו'.

כ' הפנ"י, דע שהרי"ף ז"ל כתב להדיא לקמן בפירקין כשיטת רש"י ז"ל וכו'. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בהל' עבדים. ונראה שטעמם, דאע"ג שהשליח זוכה מיד בשביל העבד, מ"מ כיון שהרב אומר כן תנו שחרור זה לעבדי, הרי גילה בדעתו דלא ליהוי שחרור עד דמטי לידיה, והרי זה כמו שמצינו באשה שעושה שליח לקבלה ואמרה הבא לי גיטי, דקי"ל דאף שאין הבעל יכול לחזור משהגיע גט ליד השליח, אפי' לא הוי גיטא עד דמטא לידיה, וא"כ י"ל דה"ל דכוותיה. ובתו"ג הביא דהרשב"א לקמן מסופק דאף אי אמרינן תן כזכי, מ"מ כיון שאומר בלשון הולך ותן, הוי כאילו התנה עמו שמזכה לה מעכשיו בתנאו שיוליך לה וכו', ועיי"ש דעל כרחק דעת הרמב"ם דהוי כתנאי, אבל א"א לומר דהוי כתנאי בלא מעכשיו, דא"כ למה אינו יכול לחזור בו, וגם א"א לומר דהוי כתנאי דמעכשיו, דא"כ הוי גט למפרע ולמה כ' הרמב"ם דלא יתנו לאחר מיתה, ועל כרחק צ"ל דהוי כאומר מעכשיו ולאחר שלשים, דאמר ר' יוחנן בקידושין [ס]. דהוי שירוא, ופסק הרמב"ם כוותיה. [יעו"ש שהארין].

עוד כ' הפנ"י [בסו"ד] על קושית תוס', שאין כאן מקום תמיה, דאדרבה אם נאמר שמשחרר לאלתר, אין כאן זכות אלא חובה, כיון שהעבד אינו יודע מהשחרור והוא נשוי שפחה, נמצא שבכל יום עובר בלאו, [א"ה, לכא' עד"ז י"ל עוד דהוי חובה במה שאינו נוהג אלא במצוות שהאשה חייבת בהם, ומבטל בכל יום מ"ע דק"ש ותפילין וכו'. ואולי דוקא במילתא דאיסורא חשיב ליה חובה], ועוד הרי שהיה רבו כהן, הרי העבד אוכל בתרומה ואשם בדבר שחייב מיתה וכו', אלא על כרחק שהשליח אינו מכוין לזכות לשחרור

לאלתר אלא לכשיגיע ליד העבד. [לבד מזכיה זו לענין שלא יוכל לחזור בו. ויל"ע]. ולענ"ד דהתוס' גופייהו וכו' מודו דלענין איסורא לא נגמר השחרור עד דלימטיה לידיה דעבד וכו'.

י. כי קתני מילתא דליתא בקידושין.

ופירש"י דעד כותי שהכשירו בגט ובשחרור ואינו כשר בקידושין. וכ"כ תוס'. והקשה בתוס' הרא"ש, כיון דעד כותי אינו פסול אלא מדרבנן כדמוכח בשמעתין דקא סבר כותים גרי אמת הם, א"כ היכי פסלינן להו לענין קידושין ושרינן אשת איש לעלמא, ופי' ה"ר משה מאיברא, דהא דעד כותי ליתא בקידושין, היינו לענין זה דבגט דוקא חד כשר, הא שנים פסולין, ובקידושין אפי' שנים כשרים, כיון דכשרים מן התורה.

וז"ל המהר"ם ש"ף לקמן [י: בתוד"ה או לאו], אין להקשות למה כל השטרות פסולין ואפי' שטר קידושין, כיון דמדאורייתא כשר הוא היאך יתירו רבנן אשת איש, ז"א, דלא איירי בשטר קידושין שנתקדשה, רק על שטר שכתב בו הרי את מקודשת, ואמרו רבנן שלא תקבל הקידושין, ועיין לעיל בערכאות שפירש"י דליתא בקידושין דאי אמרת אינה מקודשת שריא א"א לעלמא, דהתם ודאי איירי שנתקדשה כבר, שהרי בעידי מסירה איירי שכבר נמסרו הקידושין לה וכו', אבל הכא, וכן בחזרה דלעיל, לא בנתקדשה עסקינן, רק בשליחות שטר קידושין וכו'. ועוד, כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, ואפקעיהו רבנן לקדושין שחתם עליו עד כותי. ובביאור הקשה על תירוץ בתרא, אינו מובן מאי שנא מערכאות שפירש"י דליתא בקידושין משום דהיאך יתירו א"א לעלמא. ואולי יש לחלק קצת בין פסולי עדות דרבנן ובין גזירה דילמא אתי למיסמך.

ועיין בתו"ג על מש"כ רש"י דשטר קידושין העולה בערכאות אי איכא עדי מסירה לא גזרו לפסולו, דכיון דמדאורייתא מקודשת, אי אמרת אינה מקודשת, שרית א"א לעלמא, וכו' ע"ז התו"ג, אין להקשות אמאי פסול בעד כותי בקידושין, הא עד כותי ג"כ רק מדרבנן, ואי אמרת אינה מקודשת, שריא א"א לעלמא, זה אינו קושיא, דזה לא שייך רק במקום דהפסול הוא רק במעשה זה שאנו דנין עליו, שייך סברת רש"י דלא פסלינן ליה מדרבנן בקידושין, אבל עד כותי שפסלוהו רבנן לכל עדות שבעולם, והוי כמו שאר פסולי עדות דרבנן, וכשמקדש אח"כ בפניהם הוי כמקדש בפסולי עדות דרבנן שנתבאר באה"ע [סי' ל"א] [סי' מ"ב ס"ה], [דחושין לקידושין, ואם פשטה ידה וקבלה קידושין מאחר צריכה הימנו גט].

י. מילתא דאיתא בקידושין לא קתני.

מכאן הוכיח בעל העיטור [הו"ד ברשב"א כאן בקיצור, וביתר ביאור ברשב"א ובר"ן ריש קידושין], דהמקדש במחובר אינה מקודשת, ולא אמרו דשוה כסף כסף לענין קידושין אלא במטלטלין. והרשב"א והר"ן פליגי, דדוקא בשטר קידושין אמרינן הכא דפסול במחובר אבל לא בקידושי כסף. ועיין בקוב"ש ריש קידושין שנסתפק, אי טעמא דבעל העיטור דס"ל דגם הויה דכסף הוקשה ליציאה [ולהרשב"א והר"ן בדבר התלוי במעשה הקידושין לא הוקשה ליציאה רק הויה דכסף, ומאי דאשכחן דילפינן מיציאה גם לקידושי כסף, היינו בדבר התלוי בחלות הקידושין, כגון אם קידשה חוץ מפלוני], או דאף לבעל העיטור הויה דשטר בלחוד הוקשה ליציאה, אלא דמהיקשא דהויות להדדי ילפינן כסף משטר.

י. ברש"י ד"ה ופרכינן חזרה. ומשום האי שטרא אינו מתחייב במזונותיה.

כ' המהר"ם ש"ף, דארוסה אין לה מזונות, ואפי' נשואה אין לה מזונות אלא בתקנתא דרבנן. [וצ"ב לפו"ר, אי משום מזונות הוי זכות לה, מה לי מה"ת ומה מדרבנן]. והוצרך לזה, משום דבאשת איש אמרינן דגט חוב הוא לה משום דמפסידה מזונות [כדלקמן יב:]: אע"ג דמשתריא ע"י כן לכולי עלמא.

י. בתוד"ה בשליחות. ואין נראה, דאי מיירי בשליחות בעל כורחיהו, רבנן נמי מודו דחוזר בעבד ואין זכין לו בעל כרחו.

וז"ל תוס' הרא"ש ולא נהירא וכו', ועוד אי איירי בעבד ששחררו בעל כרחו, היכי אמרי רבנן דאינו חוזר בעבד, כיון דעומד וצווח ואומר שאינו רוצה להשתחרר, ודאי חוב הוא לו. ונראה לי דהא לא קשה, דבירושלמי בעי, הגע עצמך, הרי שהיה עבדו של קצין הרי חובה הוא לעבד, ומשני אילו המוכר עבדו שלא מדעתו שמוא אינו מוכר, אלמא אע"ג דידעינן דלא ניח"ל לעבד להשתחרר קאמרי רבנן דאינו חוזר בעבד כיון שיכול למוכרו שלא מדעתו.

וז"ל הרשב"א בקידושין [כג. ושלש מחלוקות], ואי לאו דמיסתפינא אמנא דהכא אפי' בעל כרחו נמי, ומתנת ממון שאני דלאו זכות גמור הוא, ואדרבה חוב הוא מצד עצמו, דכתיב ושונא יחיה, אלא מיהו מצד שנפשו של אדם מחמתן קרינן ליה זכות, ואע"פ שהוא מצד עצמו חובה זכין לו שלא בפניו, אבל גט שחרור דזכות גמור הוא, ומתירו בבת חורין ומכניסו לכלל מצוות ישראל, זכין לו מכל מקום, ואפי' עומד וצווח בטלה דעתו אצל כל אדם.

ואע"פ שבמציאה ובנכסי הגט ובלקט שכחה ופאה זכות גמור הוא, וגר קטן שהטבילוהו על דעת ב"ד, שאין זכין לו בעל כרחו כדאמרינן בפ"ק דכתובות [יא.]. הגדילו יכולין למחות, הכא שאני דאילו איתיה לעבד כאן כייפינן ליה לקבוליה בעל כרחיה, כי ליתיה נמי מזכינן ליה בעל כרחיה, ומשא"כ באשה דאע"ג דמגרשה בעל כרחיה, ע"י אחרים לא משום דחוב הוא לה ואין חבין לאדם שלא בפניו, אבל הכא דזכות הוא לו ועוד דיוצא בעל כרחו, זכין לו בעל כרחו, ועוד, שלא יהא רבו עבד לעבדו ויהא מפסיד רצון נפשו בעקשותו של עבד.

י. בתוד"ה בשליחות. וקשה דליתני דשוו לבעל כרחו וכו'.

וכ' בתוס' הרא"ש, וי"ל דבין לפירש"י ובין לפיר"ת הוי בכלל חזרה. והריטב"א כ' ז"ל, ותירצו בתוס' דחדא מילתא היא דבין בגיטין ובין בקידושין איתא, והכא והתם דעת מקנה בעינן, דהתם האשה היא המקנה הלכך בעינן דעתה, והכא האיש המגרשה הוא דמקנה ובעינן דעתו.

י. בתוד"ה מצת כותי. וא"ת הלא גזרו על פתן וכו'.

כ' החת"ס, צ"ל דחמירי מפת פלטר של נכרי דאם לא ימצא בתוך ד' מיל מותר בו, ולא הוה מקשה תוס' מידי, אלא על כרחך אפי' אסור פת כותי ויתענה ולא יאכל. [ואחרי שעשאום כעכו"ם לכל דבריהם, יש לדון אי נימא דמהשתא לא חמירא פתן טפי מפת כותי, ולכא' תליא בפלוגתא דרבוותא אם גם לקולא עשאום כעכו"ם, כגון לענין רבית, ביו"ד סי' קנ"ט ס"ג ובש"ך סק"ה].

י. אמר רב פפא זאת אומרת עדי הגט אין חותמין זה בלא זה.

כ' הריטב"א, הא דאמר "אמר ר"פ", ולא אמר "ר"פ אמר", משמע דאכתי אית לן מאי דאמר לעיל דישאל חתים לבסוף, דדוקא בישראל חתים בסוף הוא דמכשיר ואי לא לא, דאע"ג דאין חותמין זה בלא זה, כיון דלא אחתמיה קמיה אכתי איכא למיחש דלאו כותי חבר הוא. ומיהו בירושלמי לא משמע הכי, דאמרינן התם [ה"ד] מעתה אפי' שני כותים, שאני היא שאין בקיאיין בדקדוקי גיטין, מעתה אפי' כותי אחד הוא פסול, א"ר בון ב"ר חייא תפטר שחתם ישראל בסוף, א"ר יוסי אתי כמ"ד עדים חותמין זה בלא זה, ברם כמ"ד אין עדים חותמין זה בלא זה אפי' חתם כותי בסוף כשר, ואפשר דטעמא דאי לאו כותי חבר לא מחתים ליה בהדיה. ומיהו אנו אגמ' דילן סמכינן.

י. זאת אומרת אין עדי הגט חותמין זה בלא זה וכו' גזירה משום כולכם.

כ' הרמב"ן, פירש"י ז"ל זה שלא בפני זה, גזירה משום כולכם דנתן בפרקין דלקמן [סו:]. אמר לעשרה כולכם כתובו גט לאשתי, אחד כותב וכולם חותמין, ואי לא הוו חתמי כולהו פסול, דבקפידיא דבעל תליא מילתא, דלא שויה גיטא אלא בהכי, לפיכך תקנו היכא דלא אמר כולכם שיהיו כל העדים נקבצים בשעת החתימה. פירוש לפירוש, גזירה שמוא יתנהו לה בשנים מהם וסבור שהוא כשר, אבל עכשיו כשהם נקבצים, ודאי חתמי

כולהו, ועוד דכיון שהם צריכים להמתין זא"ז בחתימה, הדבר ידוע לכולם שכולם צריכין לחתום בו, ולא אתי למיהבה ניהלה בלא חתימת כולם.

ואחרים אמרו, שכשאמר להם **חתמו** צריכין לחתום זה בפני זה כדאמרינן בכולכם כתובו בשלהי פרק האומר, [סו:]. ודלא כפי' התוס' ר"ד שם, דבמעמד כולם, היינו בהסכמת כולן שכולם ידעו כשיכתוב. ואין דבריהם נכונים, שלא אמרו כן אלא בכתובה, שאדם יודע שא"א לכולם לכתוב הגט, וגמר ואמר לשם כך שיכתוב א' בפני כולם, אבל בחתימה, כיון שכולם חותמין אין צריכין להיות במעמד כולם אלא מטעמא דלעיל וכו'.

ולי נראה דה"פ, שני עדים שבגט אין חותמין זה בלא זה אלא זה בפני זה חותמין, גזירה משום **כולכם עדים**, שאם אמר כן בפירוש, צריכים הם לחתום ביום אחד, לפיכך גזרו על כל שני עדים שלא יחתמו אלא זה עם זה ממש, [דאי לא חתמי כולהו בחד יומא, הו"ל מוקדם ופסול. ואי אמרינן שיהו עדי הגט רשאיין לחתום זה בלא זה, נהי דבשני עדים בלבד יודעים הם שצריכים לחתום ביום אחד [דאי לא חתמי כולהו בחד יומא הו"ל מוקדם ופסול], איכא למיחש שיאמר לעשרה כולכם עדים ולא יחשו לחתום ביום אחד וכו'. לשון הר"ן בשמון], ששנים דומים לכולכם עדים, שאלו ואלו משום עדים ולא משום תנאי, אבל בכולכם סתם, אין צריכין לחתום זה בפני זה כלל, אלא חותמין שנים מהם ביום זה, ואינן מכאן ועד עשרה ימים, [כדקיי"ל לקמן [יח:]: דשנים משום עדים וכולן משום תנאי, וע"ע ברשב"א וריטב"א כאן], אפי' שלא בפניהם, דלא גזרינן בהו כלל, אלא הרי הן כשאר כל התנאים דמקיים ואזיל אנפשיה, והיא תחוש לעצמה והבעל יחוש לעצמו וקולר תלוי בצוארו.

י. בתוד"ה אי לאו. תימה א"כ כוליה שטרא מתקיים אפומא דחד ישראל וכו'.

וז"ל תוס' הרא"ש, ותימה א"כ מתקיים כוליה שטרא אחד סהדא, דכולה מילתא סמכינן אהאי ישראל דחתים. יש שרוצים לדקדק מכאן, דמה שהצריכה תורה שני עדים, לאו משום דחד חשיד לשקר, אלא גזירת מלך היא כדאמרינן [ב"ב קנט.]. גבי קרובים, משה ואהרן לאו משום דלא מהימני. ונראה דאין ראייה מכאן, דשאני הכא דהאי כותי כשר מדאורייתא כיון דגרי אמת הן, ומדרבנן פסולין משום שהם חשודים, וזה שחתם לפני ישראל, מוכחא מילתא דאיו חשוד.

והרשב"א כ', הקשו בתוס' וכו', ותירץ ר"י ז"ל, דכותי מדאורייתא כשר הוא דגרי אמת ניהו, אלא דחשו להם חכמים, ובכה"ג לא פסלוהו דסמכו אחזקה זו. ועוד נראה לתרץ לפי מה שפירשתי למעלה [י. בד"ה הא דאמרינן] דלא הכשיר ר"א אלא בדאחזוק, דהכא לאו עדות הוא, דהא כולהו כותאי אחזוקי מחזקי בהא, אלא דחשו להן לפי שאין בקיאיין בדקדוקי מצוה, וכיון דישאל זה מחתימו מקמיה, איגלאי מילתא דהאי מדקדק הוא, וגלויי מילתא בעלמא שפיר דמי, ודמי להאי דאמרינן ביבמות [לט:]: ואשתמודענהו דהדין פלניא אחוה דמיתני דמן אבוא הוא, ואסיקנא כמ"ד גלויי מילתא בעלמא הוא, ואפי' אשה ואפי' קרוב מהימני.

י. בשלמא מכר מכי יהיב זוזי קמיהו הוא דקנה וכו'.

כ' הרמב"ן, ואי קשיא לן, היכי אמרי' הכא מכר מדיהיב זוזי קמיהו קנה, הרי אמרו [קידושין כו.]. אבל במקום שכותבין את השטר לא קנה עד שיכתוב את השטר, ואין זה שטר להקנות בו. לא תטעה בזה, דהתם היינו טעמא משום דלא סמכא דעתיה עד דיהבי שטר לראיה, אבל כשנכתב בכסף קנה [למפרע, ריטב"א], הלכך אף כאן קנה בשטר ערכאות.

י. אמר שמואל דינא דמלכותא דינא, ואב"א תני חוץ מכגיטי נשים.

כ' הרא"ש [סי' י'], הני תרי לישני לא פליגי אהדדי, דליכא מאן דפליגי אהא דאמר בכללי התלמוד דינא דמלכותא דינא, [אפי' בדברים שאינן תועלת המלך. הרה"מ פ"ז מהל' מלוה ה"א בביאור שיטה זו], ומיתרצא מתני' בתרי לישני, אם נהיג המלך שלא יעשו שטר אלא בפני הערכאות, [שלא יחתמו העדים על שטר עד שיבואו בעלי הדבר לפני הערכאות, ויראו וידעו הערכאות אמתת הדבר ואז יתנו הרשות לעדים לחתום, והיינו שטרות העולים בערכאות דאחר שנכתב השטר מראין אותו לפני הערכאות ונגמר

כל הדבר בפניהם, וסמכיני עלייהו דאי לא יהיב זוזי קמייהו לא הוו מרעי נפשייהו לצוות לחתום, ואפי' אי נפיק קלא עלייהו דשקלי שוחדא לאצלווי דינא, לעדות שקר לא מרעי נפשייהו], אז איירי מתני' בכל שטרות אפי' בשטרי מתנה, ואם לא הנהיג המלך כך, [אלא ערכאות שמצד בני העיר ומנהיגיה, מאירין], אז מיתרצא מתני' חוץ מכגיטי נשים. עכ"ל. והיא שיטת בעל העיטור והרמב"ן.

אבל הרמב"ם [בפכ"ז מהל' מלוה ה"א] פסק כלישנא בתרא, וכ' הרה"מ, שהיא שיטת רוב הגאונים ז"ל, ויש לפרש לפי דעתם ז"ל, דאע"ג דקיי"ל דדינא דמלכותא דינא, הני מילי במה שהוא תועלת למלך בעניני המסין שלו ומה שהוא מחוקיקו, אבל בדברים שבין אדם לחבירו, אין דינו בהם דין, וה"ק, אב"א לא אמרינן בכי הא דינא דמלכותא דינא, ותני חוץ מכגיטי נשים.

י: ואב"א תני חוץ מכגיטי נשים.

ופירש"י שע"י השטר הדבר נגמור. וכ' ע"ז המהרש"ל, ולפ"ז לא קשה א"כ לא ליתני ושיחוררי עבדים דלא גריע משטרי מתנה, דאי לא תני, הו"א האי כגיטי נשים לאו לרבווי שטרות קאתי וכמו שפירש"י, אלא לרבווי שיחוררי עבדים דדמיא לגט אשה.

י: ואב"א תני חוץ מכגיטי נשים.

כ' הרע"ב, ודוקא בשטרי הלואות ושטרי הלואות ושטרי מקח וממכר שהעדים ראו בנתנית הממון [כשרים], אבל שטרי הודאות וגיטי נשים וכל דבר שהוא מעשה ב"ד בערכאות שלהם הכל פסול. וכ' ע"ז התו"ט, שטרי הלואות לא איתמר בגמ', אבל דעת הרמב"ם [בפכ"ז מהל' מלוה ה"א] להשוותו לדין שטר מכר, ופי' הרה"מ שטעמו שכיון שעיקר השעבוד חל מחמת קבלת המעות, לענין טענת פרעתי יכול לומר שטרך בידי מאי בעי. [ולא דכעת רבותיו [והסכים עמהם הראב"ד] דפסולין כשטרי מתנה, וביאר הרה"מ דטעמייהו כיון דאם לא מחמת השטר היתה מלוה זו מלוה ע"פ שהיה נאמן לומר עליה פרעתי, וכיון שכן שטרא חספא בעלמא הוא, ואינו דומה למכר, לפי שהמוכר שדהו בעדים הרי הוא כמוכרו בשטר לכל דבר. וע"ע בקוב"ש בב"ב [אות תרכ"ח] פלוגתא דתוס' והרא"ש אי שטר הלואה הוא שטר ראיה או שטר קנין לגבות ממשעבדי, וש"ט שם אי בהא פליגי נמי הרמב"ם ורבותיו].

ועל מש"כ הרע"ב דשטרי הודאות פסולין, וגם זה מדברי הרמב"ם שם, וכ' ע"ז הכס"מ דיש לדון דכיון דשטרי ראיה הם למה יפסלו, וי"ל דאע"ג דאודי ליה שחיב לו, אינו כלום אא"כ הודה לו בפני עדים כשרים, וכיון שגויים פסולים לעדות אינו כלום. ובב"י הגר"א [סי' ס"ח ס"ק ט"ו] כ' דהרמב"ם סבר דשט"ח ושטר מכר לבד הוא דכשר, אבל שאר דברים אע"ג דאינן אלא לראיה פסולים, דעדותן אינן כלום וכמש"כ בפייהמ"ש, רק בשט"ח ומכר, דעל מעשה גדול כזה לא מרעי נפשייהו, וז"ש בגמ' דאי לא וכו', דלכאוף הוא יתר, דהול"ל ושטרא ראיה בעלמא ואינהו לא מרעי נפשייהו, אלא דוקא בכה"ג לא מרעי נפשייהו.

י: בתוד"ה חספא. אבל אין לומר דלהכי חשיב ליה חספא בעלמא וכו' דהשתא לא מהני עדי מסירה מידי.

והטעם כ' בתוס' הרא"ש, משום דגויים שאינם בתורת קנין שטר, אין שטר כתיבתם מועיל לקנות מתנה בעדי מסירה. ואע"פ שהתוס' דחו פי' זה, בתוס' הרא"ש מסיק כוותיה וז"ל, מיהו נראה לי דלישנא דחספא בעלמא ניחא טפי להאי פירושא, דלפי' קמא, כיון שאינו פסול אלא משום דילמא אתי למימסר קמייהו, לא שייך למקרייה לשטרא חספא בעלמא. והך דלקמן דר"א ב"ר יוסי [שהקשו משם על פי זה], אין לחוש אם גיטין חלוקין משטרות. אבל הכא דכילי כל שטרי ממונות בהדי הדדי, משמע ששוין מכל צד.

ולקמן בסמוך בד"ה אמר שמואל דינא דמלכותא דינא, כ' וז"ל, הא נמי ניחא לפי' שני, אע"ג דמדאורייתא ליתנהו בתורת קנין שטר, כין שתיקן המלך דכל שטרות יהיו נעשין בערכאות, דינא דמלכותא דינא וישנן

בתורת קנין שטר, אבל לפי' קמא דפסוליהו משום דמרעי נפשייהו בעדות מסירה, מה שייך הכא למימר דינא דמלכותא דינא.

יא. לא נחלקו אלא בזמן שנעשו בהדיוט, שר"ע מכשיר וחכמים פוסלים וכו'.

ופירש"י [בד"ה אתאן] דטעמייהו דרבנן דפסלי משום דהדיוטות לא קפדי אאורועי נפשייהו. ודקדק מזה הרא"ש [סי' ח'], דלא פסול אלא דומיא דערכאות בלא עדי מסירה. אלא דקשיא ליה, דלא מסתבר כלל שיכשיר ר"ע בשטרי הדיוטות בלא עדי מסירה. אבל בתו"ג כ', דודאי אין דעת רש"י דר"ע מכשיר בהדיוט בלא עדי מסירה כשהלה מכחישם, דודאי מודה ר"ע שאין הדיוט בחזקת נאמן, רק דרש"י מפרש דמיירי שהלוה מודה שצוה להן לכתוב שטר, רק שטוען טענה אחרת כגון אונס הייתי או כיו"ב, דלחכמים נאמן מטעם מיגו דאי בעי היה מכחיש להם, ור"ע סבר דלא מהני מיגו נגד עדות עכו"ם, וכן הוא דעת הרא"ש בתשובה, הובא באו"ת בכללי מיגו.

יא. והא לא ידעי למיקרא.

הקשה הגרע"א, מה בכך דבשעת מסירה לא ידעי למיקרי, הא מ"מ יעידו שמכירים בטביעת עין שזהו השטר שנמסר בפניהם, ואנן נברר לקרות מה שבשטר, דהא בכל עדי מסירה אם ליכא עדי חתימה על כרחך צריך שהעדים יכירו בטב"ע שזהו השטר שנמסר בפניהם, [יעו"ש ראייתו], וא"כ ה"נ בשטרי פרסאות מהני בכה"ג.

ואי דנימא דכיון דבעידן דמסר בפניהם לא ידעי למיקרי, לא מיקרי עדי מסירה, דעדי מסירה לא משוי ליה שטר אא"כ שיודעים מה דכתוב ביה, זה אינו, דהא מבואר לקמן [י"ט: בתוד"ה צריכי למיקרייה] דאף בקרא הגט אחר נתינה מהני, ואף בלא קראו כלל אם נישאת לא תצא, הרי דמיקריין עדי מסירה בכל גווני אף דלא קראו להשטר בעידן מסירה, או מטעם דבמה ששומעים שאומר הרי זה גיטך ויכולים להאמינו כיון דבידו לגרש, הוי כמו קרייה ומקרי עדי מסירה, [ובמק"א נסתפק בשליח שמביא גט ונותן לפני עדי מסירה והעדי מסירה לא קראוהו, להסוברים דדוקא עדי מסירה כרתי, דאפי' נשאת תצא, כיון דהעדי מסירה לא ידעו כלל שהוא גט, שלא היה להם להאמין לשליח], וה"נ במה שאומר הלוה הרי זה שט"ח ממני יכולים להאמינו, דבידו לשעבד עצמו, הוי כמו קרייה, וא"כ על כרחך פירכת הש"ס דהכא והא לא ידעי למיקרי, לא דלא היוין עדי מסירה, אלא איך יעידו אח"כ על הכתוב בשטר כיון דלא ידעי למיקרי, וכמו [ש]פירש"י להדיא, ובזה יקשה הא יעידו בטב"ע שזהו השטר הנמסר לפניהם.

יא. אי הכי ממשעבדי נמי, לית ליה קלא.

כ' בתוס' ר"ד, ואי קשיא, כיון דידע עדי מסירה, הרי הודה לפניהם, ובלא האי שטרא נמי גבי בהני עדים. תשובה, הויא לה מלוה על פה, ואי טעין למחר וליומחרא פרעתיך נאמן, אבל עכשיו כל זמן שהשטר בידו אינו נאמן לומר פרעתי, ואע"פ שאינו גובה אלא מבני חרי, אינו נאמן לומר פרעתיך משום דא"ל שטרך בידי מאי בעי. ומכאן סיוע למה שכתבתי בגט פשוט גבי הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין, דאי טעין ואמר פרעתיך דלא מהימן, משום דאמר ליה שטרך בידי מאי בעי, ודלא כרבינו יצחק ז"ל דאמר התם כיון דמלוה ע"פ אי טעין ואמר פרעתי נאמן, דהא הכא אע"ג דלא גבי אלא מבני חרי אינו נאמן לומר פרעתיך.

וטעמא דהרי"ף כ' הראב"ד בהשגותיו שם, מפני שאין לה קול כמו שיש למלוה בשטר שיש עליו עדים, לא זכר אותה בשעת הפרעון ולא תבעה, לפיכך אינו יכול לומר שטרך בידי מאי בעי. א"נ שטר שיש עלו עדים יש לו להפחיד שמוא יתקיים בחותמיו ויוציאו עליו לאחר זמן, ולעולם אם היה פרוע לא היה מניחו אצלו, אבל שטר כתוב בכתב ידו, סבור הוא אינו יכול לקיימו אלא מפיו ולפיכך אינו מקפיד בחזרתו. [ולאהי טעמא לכא' יש לחלק בין כתב ידו לשטרא פרסאה דהכא, וי"ל ע]. והרמב"ן כ', דבשטר שיש עליו עדים אין מניחין אותו ביד המלוה מפני שיש לו קול וזילי נכסי, שהרי גובה מן המשועבדים, אבל בכתב ידו שאין גובה מן המשועבדים, אין

מקפידין עליו ומניחים אותו ביד המלוה אע"פ שהוא פרוע. [ולשון התוס' משמע שפי' בטעמא דהרי"ף כהרמב"ן].

יא. בתוד"ה אבודיינא. הכל שם אחד וכו'.

פי', דלא תאמר אבו דיינא, ושתי מילות הן, ולכך אמר הכל שם אחד, ולא שהיה שמו אבו לבד, ודיינא כינוי לו. כ"כ המהרש"ל. וז"ל תוס' הרא"ש, אבודיינא גרסינן, הכל שם אחד, ולא גרסינן אבו דיינא שתי תיבות, דמה לו להזכיר שהוא דיינא, [ופשיטא ליה דשני שמות לאדם אחד ליכא], ועוד דאבו שם ישראל הוא וכו'.

יא. בתוד"ה לפלוג. וא"ת אדרבה תקשי ליה גופא דמתני' למה פסלו בהדיוט.

והרשב"א כ' בשם הרמב"ן, משום דאיכא למיחש שמא תלתה עצמה בגוי ועישוהו, אבל בערכאות ליכא למיחש, דלא מעשי שלא כדין, דמסתפו ממלכותא. וז"ל התוס' רי"ד, י"ל משום גט מעושה הוא דתנן וכו', הילכך בערכאות של עכו"ם דלא חשידי לקבול שוחדא ולא עבדי אלא דינא, ולא מעשי אגיטא בלא דייני הדין שידונו חכמי ישראל, כשרים וליכא למיחש לגט מעושה, אבל הדיוטות דחשידי לקבל שוחדא, ולא עבדי דינא, וכופים לגרש בלא הסכמת חכמי ישראל, פסול דילמא מעושה הוא, ומשום גזירה זו הן פסולין כל גיטין הנעשין בפניהן.

יא. בתוד"ה בדאפיצן. ועוד דבהקומץ רבה גבי ס"ת קאמר הא דאפיצן הא דלא אפיצן וכו'.

וז"ל הרא"ש [סי' י"א], ועוד הביא ר"ת ז"ל ראייה דאשכחן ס"ת כשרה בלא עפיץ, דאמר' בפ' הקומץ רבה גבי קרע הבא בשני שיטין יתפור, דמשני הא דלא עפיץ וכו', וה"ר יחיאל ז"ל היה דוחה ראייה זו, והיה מפרש הא דעפיץ שהקרע מתחבר יפה אז אפי' בג' שיטין יתפור, כמו כוורת אפוצה בפ"ט דאהלות. ומיהו דברי ר"ת אמת הם דהא חזינן דקלפים שלנו אינן מזדייפיים. [ומשמע שהכריע כר"ת מסברא אע"פ שנדחית הראיה, ויש לדון לפי מש"כ הרמב"ם [בפ"א מהל' תפלין ה"ו] דעיבוד בעפצים וכו"ב מדברים שמכוצין את העור, לכא' לא תליא במה דחזינן שאין יכול להזדייף שהוא מחמת שעושין העור שחור כמש"כ רש"י].

יא. גיטין הבאים ממדינת הים וכו' כשרין, מפני שרוב ישראל שבחול' שמותיהן כשמות עכו"ם.

הקשה בתוס' הרא"ש, אמאי תלי הכשרו משום שרוב ישראל שבחול' שמותיהן כשמות גויים, תיפול מפני שהשליח צריך לומר בפ"נ ובפ"נ. מצאתי שתירץ רבינו מאיר על קושיא אחרת, דמירי הכא דאתיהו בי תרי ולאחר שלמדו, ואין השליח צריך לומר בפ"נ ובפ"נ. ורשב"ם פי' דמירי הכא באשה המביאה גיטה ורוצה להנשא בו וכו'. והריטב"א כ', פירש רבינו דהכא בשליח המביא גט ממדינה ואמר בפ"נ ובפ"נ עסקינן, ואינו מכיר העדים החתומים בגט אם הם עכו"ם או ישראל.

וז"ל הפנ"י [בד"ה איתביה], הקשה בני הנבון הבחור ר' בערוש שי', דמאי מקשה, דילמא שאני התם דהשליח אומר בפ"נ ובפ"נ ומהימן כתרי, וממילא נאמן במה שאומר שהחתום הוא ישראל, והא דאצטרך לטעמא דרוב ישראל שבחול' וכו', היינו משום דבלאו הכי לא הוי מהימן השליח כתרי משום דאין דבר שבערוה וכו', וכ"ש דניכר מתוכו שהוא משמות עכו"ם, אבל כיון דרוב ישראל שבחול' שמותיהן כשמות עכו"ם, א"כ מדאורייתא נמי תלינן מסתמא בח"י [בחתמת יד] ישראל, וליכא אלא חששא דרבנן, משו"ה האמינו לשליח כתרי, משא"כ האבעיא דר"י ור"ל דאיירי בארץ ישראל שאין השליח צ"ל בפ"נ ובפ"נ, שפיר י"ל דאין להכשיר אלא בלוקוס ולוס.

יא. בתוד"ה עדים. פי' מי אמרינן דישאל ניהו וכשר לר"מ, או בעדי מסירה לר"א, דלא תלינן להו בעכו"ם וכו'.

וכ"כ בתוס' הרא"ש. והוסיף וז"ל, עוד מצינא לפרושי, דלר"מ דבעי עדי חתימה לא מבעיא לן, דכיון דמדאורייתא פסול חיישינן שמא גויים ניהו,

אלא לר"א דמכשיר בעדי מסירה קא מבעיא לן, דכיון דאפי' אי הוו גויים לא מיפסיל אלא משום גזרה דילמא אתי למיטמך עלייהו, הילכך היכא דלא ידעינן אי גויים ניהו או לא, מכשר בעדי מסירה.

עוד הביא פי' רשב"ם [וכן בפסקיו סי' י"א, וברשב"א] שפי', מי חיישינן שמא גויים חתמוהו והיו סבורים שישראל הם וטעו, או שמא ידעו דגויים הם והחתימום במתכוון, שטעו בין גט לשאר שטרות שחותמיהן גויים כשרין, מי אזלינן בתר רוב שמות כאלו שהן גויים, ופסלינן ליה להאי גיטא כרבנן דמתני' דקיי"ל כוותייהו, או דילמא זיל בתר רוב גיטין שלא הוחזקו לטעות ולהחתיים גויים ותלינן ליה בישראל וכשר. ועיין ברשב"א שכ' ע"ז, וקשה קצת, דהיאך אפשר שיעמדו לפני הבעל והסופר ולא יכירו אם נכרים הם או ישראלים, ויבואו לסמוך עליהם ולהחתימם בגט.

יא. האומר וכו' ושטר שחרור זה לעבדי וכו'.

כ' הקה"י בב"מ [סי' ט"ז אות י'] וז"ל, הגר"י הלוי ז"ל מהמבורג שבתשו' נו"ב [סי' ע"ו] כ' להוכיח דהשליחות קיים [בשליח לדבר עבירה], מהא דתנן תן גט וכו' ושטר שחרור זה לעבדי אם רצה לחזור לא יחזור לפי שזכו לו השחרור, והרי המשחרר עבדו עובר בעשה ואין שליח לד"ע, אלא על כרחך דהשליחות קיים. והנו"ב השיב דהתם הזוכה הוא שלוחו של העבד, דנעשה לו שליח לקבלה, והעבד אינו עובר כלל בעשה רק הרב עובר. והקצוה"ח [בסי' פ"ב] השיב, דמ"מ לפי המבואר בתוס' פ' איזהו נשך דהזוכה צריך להיות שלוחו של בעל הממון המזכה, וא"כ הדר תקשי דאצל המזכה הוא דבר עבירה, ואשלד"ע, וכ"כ בתשובת רעק"א ז"ל [סי' קצ"ד].

והנה ראיתי בס' דברי חיים [אויערבך] בסופו חידושים מאחיו הג"ר אליעזר ז"ל, שמבאר ענין שלוחו של בעל הממון שכ' הפוסקים, לא שהזוכה נעשה שלוחו של המזכה [דבאמת תמוה טובא. הרי הזוכה צריך להיות שלוחו וידו של מי שזוכין בעדו, ומאי שיאטא הכא שיהא שלוחו של המזכה, אדרבה יד המזכה עצמו הא לא מהני לזכות לחבירו, דאין אדם זוכה בשלו לחבירו], אלא שבאמת הזוכה הוא שלוחו של זה שזוכין בעדו, רק התהוות השליחות [להיות שלוחו של המקבל] נעשה ע"י בעל הממון, דבעל הממון המזכה לשמעון עושה את הזוכה לשלוחו של שמעון וכו', ולפ"ז לא קשה בהא דזוכין שטר שחרור והרי אצל בעל הממון הוא עבירה ואשלד"ע, דהא גם לפ"ז אינו שלוחו של הרב, רק התהוות השליחות לעבד נעשה ע"י הרב. עכ"ד הקה"י.

ועיין בתפא"י כאן [בועז אות א'] שהאריך בקושיא זו [אלא שביאר דהקושיא רק לרבנן ולא לר"מ, ופליג ע"ד הגרע"א שכ' איפכא, יעו"ש, וצ"ב], וצידד דכיון דאין העבד של השליח, לא מיקרי שהשליח בר חיובא, דא"א שיעשה השליח איסור השחרור בגוף זה, [אם לא שיקנהו תחילה, ואז פנים חדשות באו לכאן]. עוד כ', דלפמש"כ הר"ן לקמן [לח:]: דאינו עובר בעשה אלא כשמשחררו כעין מתנת חנם, א"כ כשמשחרר מדעשה לו קורת רוח שרי. [וכ"מ לכאן] ממש"כ הריטב"א בשם ר"ת לתרץ הא דאמר' הכא תן כזכי ובמתנה קיי"ל דתן לאו כזכי [עיין בתוד"ה כל], וז"ל, דשאני עבד דכיון דקיי"ל דהמשחרר עובר בעשה, אי לא דעביד ליה נייח נפשיה, לא הוי משחררו, וחוב הוא. עכ"ל. ומשמע לפור' דכי עביד ליה נייח נפשיה, אינו עוברבעשה].

ז: ושטר שחרור זה לעבדי.

עיין בחת"ס שנתקשה בזה להנך רבוותא דצריך טבילה כגר מדאורייתא, [יעו"ש בשם תוס' ורמב"ן ביבמות מז:], וז"ל, ולפע"ד צ"ע לאוקמי כולי שמעתא דהכא בשכבר טבל קודם שחרורו לשם שחרור, [ופשיטא ליה דמהני אף בכה"ג, וחיודש], ואי לא אמרי הכי, איך קאמר לקמן [ג.]. מפסידו משפחה, הא אי בעי לא טביל, ואפי' נימא מטבילין אותו בעל כרחו [עי"ש ברמב"ן ורשב"א], אבל הכא מה הפסידו. הא כי היכי דערק לעלמא מלקבל גט שחרור, ה"נ ליערוק לעלמא שלא יטבילוהו. וצ"ע שלא נתעורר אדם בזה.

יא: ואם תאמר משנתינו וכו'.

ויש מי שאומר מכח קושיא שנתחדשה לו בסוגיא זו, שאף כל שחב ללוה חב לאחרים קרינא ביה, וא"ת א"כ היאך אתה מוצא שאינו חב לאחרים, הרי פירשוה דווקא בשבא בשליחות המלוה כהיא דיימור בר חשו, שבזו אין אנו קפידים בחובו, שדין השליח כמלוה, שאל"כ כל אחד יתפוש ממון חבירו, ועוד שאף הוא יכול לטעון שפרעו או דמחל לו, וכן כתבו חכמי הדור. והדברים זרים, ואם מפני שמא פרעו או מחל לו, הרי אנו מפרשים אותה כשיודעים שלא פרעו או מחל לו.

כ' המאירי, שאלו בסוגיא זו, והלא במשנתנו אמרו תן גט זה לעבדי זכה לו אע"פ שהוא חב לאדון, שאע"פ שבשאר תופש לבע"ח לא נקרא חב לאחרים בשביל מה שהוא מחסר ללוה, אא"כ יש ללוה בע"ח אחרים שנמצא זה התופס חב להם בתפיסתו, בזו הדין כן, שאין ראוי ליקרא התופש חב לאחרים בשביל מה שהוא מחסר ללוה, שהרי מה שלוה הוא פורע, אבל זה שמשחרר עבד ומוציא מרשותו ממון שלא לזה, ודאי כל הזכה בשביל העבד חב הוא לו, ואעפ"כ זכה לו כמו שנאמר במשנתנו וכו'.